DRD. CURPĂN VASILE-SORIN
JUDECĂTOR – JUDECĂTORIA BACĂU

RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ A COMITENȚILOR PENTRU FAPTELE PREPUȘILOR

BACĂU
1999

APRECIERI

Lucrarea are ca temă "Răspunderea civilă delictuală a comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor".

În consideraţiile generale sunt examinate aspectele principale de ordin teoretic privind răspunderea civilă delictuală pentru fapta altuia. În acest capitol sunt făcute şi precizările privind reglementarea legală a comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor.

În capitolul al doilea, consecvent cu titlul lucrării, sunt structurate în mod logic problemele domeniului de aplicare a răspunderii comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor şi sunt expuse izvoarele raporturilor de prepuşenie. Aspectele menţionate sunt expuse în mod teoretic şi ilustrate în mod practic prin trimiteri la speţe concrete din practica judiciară.

În capitolul al treilea sunt expuse şi acreditate în mod corect teoriile care stau la baza răspunderii civile delictuale a comitenţilor pentru faptele cauzatoare de prejudicii ale prepuşilor lor. Dintre teoriile prezentate se pare că autorul, bazându-se şi pe unele speţe din practica judiciară, o adoptă pe aceea a garanţiei comitentului pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii a prepusului său.

Capitolul al patrulea al lucrării este dedicat condiţiilor răspunderii comitentului pentru fapta prepusului cauzatoare de prejudicii. Sunt prezentate

pe larg, în cadrul primei secţiuni, cele patru condiţii şi anume: existenţa prejudiciului, fapta ilicită, raportul de cauzalitate între primele două condiţii şi culpa sau vinovăţia prepusului.

Un loc aparte ocupă în cadrul celei de a doua secţiuni a capitolului problema condiţiilor speciale care privesc raportul de prepuşenie: existenţa acestui raport în momentul săvârşirii faptei ilicite şi legătura cu funcţiilfc care i-au fost încredinţate prepusului.

În capitolul al cincilea sunt analizate principalele aspecte ale răspunderii comitentului pentru fapta prepusului. în lucrare se acreditează în mod corect dubla răspundere: a comitentului faţă de persoana prejudiciată şi a prepusului faţă de comitent.

În ultimul capitol se fac referiri şi la dreptul comparat în ceea ce priveşte răspunderea civilă delictuală a comitenţilor pentru faptele cauzatoare de prejudicii săvârşite de către prepuşii lor.

In concluzie, reţinem că lucrarea prezentată de către autorul Curpăn Vasile - Sorin prezintă o cercetare completă a subiectului răspunderii civile delictuale a comitenţilor pentru faptele ilicite cauzatoare de prejudicii săvârşite de către prepuşii lor. Reţinem că autorul a adus şi unele contribuţii personale în tratarea subiectului, atât în ceea ce

privește problemele teoretice, cât și în ceea ce privește interpretarea unor soluții din practica judiciară.

Prof. dr. Radu Dumitru

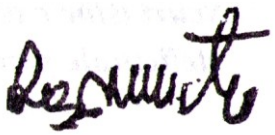

CAPITOLUL I. CONSIDERAŢII GENERALE

1. Scurt istoric al răspunderii civile delictuale pentru fapta altuia

Pe lângă fapta juridică licită în ambele sensuri - stricto şi lato senso - un alt izvor de obligaţii este şi fapta ilicită cauzatoare de prejudicii.

Transpusă pe planul dreptului civil, regula potrivit căreia nu-i este nimănui îngăduit să încalce sfera drepturilor altor persoane, provocând altuia un prejudiciu prin activitatea sa, se formulează următorii termeni: oricine săvârşeşte o faptă prin care cauzează altuia un prejudiciu este obligat la a repara acea daună.

Ideea răzbunării apare de la început prin consacrarea reacţiunii instinctive care comandă răzbunarea, ca apoi, aceeaşi idee să apară sub forma târgului, prin care pe cale de învoială dreptul era răscumpărat. Mai târziu, se înlătură răzbunarea privată, în toate cazurile statul preluând-o şi înlocuind-o cu o pedeapsă pecuniară numită poena.

Pe de altă parte, pedeapsa întemeiată pe un raport de cauzalitate materială este treptat înlocuită cu o reparaţie a prejudiciului cauzat, numai dacă purtarea cauzatoare de pagube este din punct de vedere moral condamnabilă[1].

În sensul satisfacerii intereselor victimei, codurile civile moderne au adus nou ideea răspunderii pentru fapta altuia. Astfel, Codul Civil Român de la 1864, în afară de răspunderea pentru fapta proprie (art. 998 - 999 Cod Civil) prin art. 1000 - 1002, instituie răspunderea unor categorii de persoane pentru fapta ilicită săvârşită de o altă persoană (art. 1000 Cod Civil), răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri (art. 1000 alin.l Cod Civil) ori animale aflate în paza juridică a unor persoane (art. 1001 alin.l Cod Civil), precum şi răspunderea proprietarului pentru prejudiciile aduse prin ruina unor construcţii care-i aparţin (art. 1002 Cod Civil).

Situarea temei luate în studiu în contextul general al răspunderii nu se poate realiza decât pomindu-se de la principiul care domină întreaga răspundere socială, deci şi pe cea juridică, principiul potrivit căruia fiecare este ţinut a răspunde pentru propriile sale fapte[2].

Instituţia răspunderii civile caracterizată printr-un conţinut nou, poate fi analizată ca o

categorie a dreptului şi, din acest punct de vedere, reflectând anumite fenomene sociale în continuă mişcare şi dezvoltare calitativă, va prezenta şi da o incontestabilă mobilitate. în doctrina clasică şi în literatura noastră de specialitate, răspunderea pentru fapta altuia, ca şi aceea pentru lucruri este, până la urmă, de cele mai multe ori redusă la o răspundere pentru fapta proprie[3].

Răspunderea pentru fapta altuia sau pentru fapta lucrului derogă de la dreptul comun.

Se admite, de principiu, că mijlocul tehnic prin care legea noastră civilă a dat chip acestei derogări este instituirea unor prezumţii legale.

Ca orice instituţie a dreptului şi răspunderea civilă delictuală, în general, are de îndeplinit în societate o funcţie educativă şi una preventivă.[4]

În ceea ce priveşte răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane sau pentru fapta lucrului, prezumţiile de răspundere edictate de art. 1000 - 1002 Cod Civil au sau cel puţin se poate susţine că ar putea avea într-o măsură care variază în funcţie de diferitele categorii de răspundere delictuală indirectă şi scopul de a îndemna pe cel prezumat răspunzător să-şi îndeplinească cât mai diligent, mai complet şi mai eficace îndatoririle.

2. Precizări introductive privitoare la răspunderea comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor

Prin art. 1000 alin. 3 Cod Civil, se prevede că sunt răspunzători "stăpânii şi comitenţii de prejudiciul cauzat de servitorii şi prepuşii lor în funcţiile ce li s-au încredinţat".

Tradiţia dreptului civil român cu privire la răspunderea "stăpânilor pentru fapta slugilor", este împărţită. în Muntenia stăpânul nu purta o astfel de răspundere de vreme ce Codul Caragea nu o consacra. în Moldova, dimpotrivă, Codul Calimach, după modelul Codului Civil Austriac, consfinţea în această materie un fel de abandon moral, iar în caz de fugă a slugii sau alte asemenea cazuri se prevedea răspunderea stăpânului pentru faptele păgubitoare ale slugii.

În ceea ce priveşte terminologia folosită, facem unele precizări: stăpânii şi comitenţii nu alcătuiesc două categorii de responsabili ci numai una singură. Şi "stăpânii" sunt comitenţi după cum şi "servitorii" sunt prepuşi.

Termenii de "stăpân" şi "servitor" întâlniţi în acest text, exprimă realităţi, situaţii proprii perioadei de apariţie a Codului Civil, astăzi terminologia nu mai poate fi acceptată şi, drept consecinţă, vom folosi numai noţiunile de comitenţi

şi prepuşi.

3. Comparaţia între diferitele feluri de răspundere indirectă

Pentru ca o persoană să fie obligată să repare prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa licită, nu este suficient să existe o legătură de la cauză la efect între faptă şi prejudiciu, ci este necesar ca fapta să fi fost săvârşită din culpă. Răspunderea civilă delictuală implică şi un element subiectiv: "aprecierea comportării autorului faptei dăunătoare"[5].

Dacă se constată că autorul a cauzat un prejudiciu cu intenţie sau din neglijenţă ori imprudenţă, fiind astfel în culpă, el poate fi obligat la repararea daunei; dacă însă conduita sa este apreciată ca fiind subiectiv corectă, răspunderea sa nu poate fi angajată.

Aceasta este esenţa principiului răspunderii civile delictuale întemeiată pe culpă, aşa cum reiese din dispoziţiile art. 998 - 999 Cod Civil. Potrivit acestui principiu, victima trebuie să dovedească culpa autorului faptei dăunătoare pentru a obţine repararrea prejudiciului suferit. în scopul de a uşura situaţia victimei, culpa este prezumată de lege în unele cazuri de răspundere pentru fapta altuia.

Art. 1000 Cod Civil prevede că:

"Suntem asemenea responsabili de prejudiciul cauzat prin fapta persoanelor pentru care suntem obligaţi a răspunde sau de lucruri ce sunt sub paza noastră.

Tatăl şi mamam, după moartea bărbatului sunt responsabili de prejudiciul cauzat de copii lor minori ce locuiesc cu dânşii.

Stăpânii şi comitenţii, de prejudiciul cauzat de servitorii şi prepuşii lor în funcţiile ce li s-au încredinţat.

Institutorii şi artizanii de prejudiciul cauzat de elevii şi ucenicii lor, în timpul ce se găsesc sub a lor supraveghere.

Tatăl şi mama, institutorii şi artizanii sunt apăraţi de responsabilitatea arătată mai sus dacă probează că n-au putut împiedica faptul prejudiciabil".

Textul art. 1000 alin. 2 Cod Civil instituie răspunderea părinţilor pentru faptele copiilor minori ca fiind întemeiată pe greşeală şi care constă: "nu numai într-o stare psihică care a dus la lipsa de supraveghere, dar totodată şi într-o neglijenţă, imprudenţă sau intenţie maliţioasă"[6], cât şi "a

obligaţiei de creştere a copilului minor astfel cum această obligaţie este definită de Codul Familiei" [7].

Răspunderea derogatorie prevăzută de art. 1000 alin. 4 Cod Civil se întemeiază exclusiv pe prezumţia unei greşeli săvârşite în supraveghere şi pe prezumţia unei legături cauzale între această deficienţă şi fapta prejudiciabilă.

Este deosebit de relevantă soluţia potrivit căreia, părinţii pentru a se exonera trebuie să dovedească imposibilitatea îndeplinirii îndatoririlor părinteşti de supraveghere şi educare, simpla dificultate nefiind îndestulătoare [8].

Pe această linie părinţii rămân răspunzători şi pe timpul cât lipsesc de acasă în executarea contractului de muncă ori se odihnesc după executarea orelor de muncă, chiar dacă nu au mijloace patrimoniale necesare pentru a asigura supravegherea remunerată a copilului şi nici rude sau prieteni care ar consimţi să asigure supravegherea cu titlu gratuit, înfăţişând totodată şi posibilitatea de a presta o supraveghere eficientă.

Prin art. 1000 alin. 2 şi legiuitorul instituie o prezumţie care admite dovada contrară, fiind aplicabilă în acest sens dispoziţia alin. 5 al aceluiaşi articol.

Codul Civil în vigoare prevede şi două cazuri speciale de răspundere: în art. 1001, pentru

prejudiciile cauzate de animale, iar în art. 1002, pentru prejudiciile cauzate de ruina edificiului survenită ca urmare a lipsei de întreţinere sau a unui viciu de construcţie, cazuri care constituie o excepţie de la principiul răspunderii subiective.

În sfârşit, art. 1000 alin. 3 Codul Civil instituia răspunderea comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor, problematică care va face obiectul lucrării de faţă şi va fi tratată în continuare.

Într-o asemenea ipoteză se pune problema corelaţiei dintre răspunderea comitenţilor şi cea a părinţilor în ipoteza în care prepusul este minor.

De regulă, raportul de prepuşenie decurge dintr-un contract de muncă, iar minorul, începând cu vârsta de 16 ani, are deplină capacitate de exerciţiu pentru a încheia singur şi fară încuviinţarea părinţilor un astfel de contract (art. 10 alin.l din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice şi persoanele juridice).

Cu unica rezervă a situaţiei în care părintele are şi calitatea de comitent al prepusului minor, când se recunoaşte victimei prejudiciului dreptul de a opta între acţiunea prevăzută în art. 1000 alin. 2 Cod Civil şi cea prevăzută în art. 1000 alin. 3 Cod Civil, în toate celelalte situaţii răspunsul dat în literatura de specialitate şi în practică este acela că

răspunderea comitentului înlătură definitiv răspunderea părinţilor.

În aceste cazuri răspunderea părinţilor nu va mai funcţiona nici măcar ca o răspundere subsidiară faţă de răspunderea comitentului[9].

În rezumat, în toate aceste feluri de răspundere există asemănări dar şi deosebiri:

- în fiecare caz în parte este vorba despre o răspundere indirectă;
- în privinţa art. 1001 şi art. 1002 Cod Civil răspunderea are un caracter obiectiv;
- răspunderea prevăzută de alin. 2 şi alin. 4 a art. 1000 Cod Civil se întemeiază pe o prezumţie de culpă;
- răspunderea comitentului se întemeiază pe ideea de garanţie, în sensul satisfacerii victimei;
- textul art. 1000 alin. 5 Cod Civil se aplică numai în privinţa alin. 2 şi 4 art. 1000 Cod Civil;
- în principiu, răspunderea comitentului înlătură răspunderea părintelui, cu unica rezervă menţionată;
- aceste cazuri de răspundere indirectă sunt de strictă interpretare cu excepţia art. 1002 Cod Civil.

După cum am văzut, răspunderea delictuală indirectă derogă de la dreptul comun.

Această răspundere derogatorie se înfăţişează sub forma unei prezumţii legale. Dispoziţiile legale care cârmuiesc răspunderea civilă indirectă ar urma să fie interpretate restrictiv. Se ştie, într-adevăr, că numai dispoziţiile de drept comun pot fi extinse prin analogie, prevederile legale derogatorii nefiind susceptibile de aplicare extensivă analogică.

Prezumţiile legale nu pot primi aplicare decât în cazurile pe care legea le prevede anume, fară ca aceste cazuri să poată fi lărgite prin aplicarea principiului: "ubi eadem ratio legis, ibi idem lex"[10].

Cazurile de răspundere prevăzute în art. 1000 - 1002 Cod Civil au un caracter limitativ şi nu enunţiativ (exemplificativ) fiind supuse unor interpretări restrictive. Cu toate acestea, în privinţa acestor dispoziţii interpretarea extensivă s-a impus în privinţa răspunderii pentru lucruri.

Printr-o interpretare înţeleaptă şi creatoare a unor texte făurite în epoca modernă, practica noastră judiciară a ştiut să ţină cont de realităţile vieţii, de consecinţele extraordinarei dezvoltări a maşinismului, de adâncile prefaceri economice şi sociale ale societăţii noastre şi, să asigure în cea mai mare măsură posibilă, ocrotirea victimelor

accidentelor de tot felul într-un spirit de echitate şi dreptate socială.

4. Dispoziţiile legale privind răspunderea comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor

După ce în art. 1000 alin. 1 Cod Civil se prevede că: "suntem responsabili de prejudiciul cauzat pentru fapta persoanelor pentru care suntem obligaţi să răspundem..." în aliniatele următoare se specifică aceste cazuri de răspundere, printre care în alin. 3 se arată că: " stăpânii şi comitenţii răspund de prejudiciul cauzat de servitorii şi prepuşii lor în funcţiile ce li s-au încredinţat".

Comitenţii nu răspund pentru fapta lor proprie, ei răspund pentru faptele prepuşilor lor, răspunderea lor fiind indirectă. Răspunzători în mod direct pentru prejudiciile cauzate sunt prepuşii înşişi pe care cei prejudiciaţi îi pot urmări în baza dispoziţiilor art. 998 - 999 Cod Civil.

Dar, legiuitorul, vine în ajutorul victimelor şi pentru a le feri de pericolul insolvabilităţii prepuşilor, instituind răspunderea indirectă a comitenţilor, garantează prin solvabilitatea lor repararea prejudiciului suferit de către victimă.

Raporturile la care se referă art. 1000 alin. 3 Cod Civil sunt raporturi de răspundere indirectă ce

se stabilesc între victimă şi comitent, fie că acesta (comitentul) este urmărit concomitent cu prepusul, fie că este urmărit el singur.

Răspunderea comitentului pentru fapta prepusului constituie obiect de reglementare în legislaţia civilă a tuturor statelor. Ea este prevăzută atât în Coduri Civile cât şi în legi speciale.

Astfel de prevederi sunt, spre exemplu, cuprinse în: art. 1834 Cod Civil Francez; art. 831 din Codul Civil al R.F. a Germaniei; art. 55 alin. 1 din Codul Obligaţiilor din Elveţia; art. 922 din Legea 2250/1940 din Grecia; art. 429 şi art. 430 Cod Civil Polonez; art. 421 Cod Civil Ceh şi Slovac; art. 348 alin. 1 şi 350 Cod Civil Ungar; art. 45 şi art. 49 din Legea privind obligaţiile şi contractele din anul 1951 din Bulgaria; art. 40 Cod Civil al Federaţiei Ruse"[11].

NOTE

1) A se vedea Mihai Eliescu, Răspunderea civilă delictuală, Ed. Academiei R.S.R., 1972, pag. 19.

2) A se vedea C. Stătescu, Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti 1984, pag. 5

3) M. Eliescu, Opere citate, pag. 248.

4) T.R. Popescu, P. Anca, Teoria generală a obligaţiilor, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, pag. 199-200.

5) A se vedea M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Răspunderea Civilă, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, pag. 162.

6) M. Eliescu, Opere citate, pag. 256.

7) C. Stănescu, C. Bîrsan, Tratat de drept civil. Teoria generală a obligaţiilor, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1981, pag. 223.

8) Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 296/1962 în Justiţia Nouă nr. 10/1962, pag. 103.

9) C. Stănescu, Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, pag. 70.

10) A se vedea M. Eliescu, Opere citate, pag. 253.

11) Y. Eminescu, T.R. Popescu, Codurile civile ale ţărilor socialiste (Les Codes Civils des pays socialistes), Ed. Academiei R.S.R. Bucureşti, 1980, pag. 280-284.

CAPITOLUL II.
DOMENIUL DE APLICARE A RĂSPUNDERII COMITENTULUI PENTRU FAPTA PREPUSULUI. IZVOARELE RAPORTULUI DE PREPUŞENIE

1. Domeniul de aplicare a răspunderii comitentului pentru fapta prepusului

Pentru a şti în ce măsură o persoană are calitatea de comitent şi o altă persoană calitatea de prepus, sunt necesare unele precizări cu privire la conţinutul acestor noţiuni şi, mai ales, desprinderea din totalitatea elementelor ce le caracterizează, a celor ce sunt esenţiale pentru identificarea legăturilor de prepuşenie.

Deoarece actualmente, în condiţiile postrevoluţionare, comitenţii sunt persoane juridice, de regulă Regii Autonome şi Societăţi Comerciale, iar prepuşii angajaţii acestora, instanţele sunt deseori în situaţia de a se pronunţa printre altele şi asupra condiţiilor ce trebuie să fie îndeplinite pentru ca terţul vătămat să poată fi despăgubit de comitent. Lipsa unor prevederi din Codul Civil în vigoare care să explice în ce constă legătura de prepuşenie dar şi modificarea sensibilă a conţinutului noţiunii de

comitent şi de prepus, explică de ce în practica judecătorească şi în literatura juridică de specialitate de la noi, ca şi în ţările în care reglementarea a urmat exemplul art. 1384 Cod Civil Francez de la 1804 (Codul Napoleon), au fost adoptate în cursul timpului criterii diferite reflectând puncte de vedere deosebite.

Art. 1000 alin. 3 Codul Civil foloseşte noţiunea de "comitent" şi "prepus" fară a arăta înţelesul lor, care reiese implicit din text în sensul că răspunderea comitentului se referă la repararea prejudiciilor cauzate de prepuşii lor "în funcţiile ce li s-au încredinţat".

Sunt comitenţi, deci, persoanele care încredinţează funcţiile altora, iar prepuşii, persoanele care primesc funcţiile ce li s-au încredinţat.

Comitenţii pot fi persoane fizice sau organizaţii, deci persoane juridice - Regii Autonome şi Societăţi Comerciale, cu capital de stat, privat sau mixt.

Decizia de îndrumare nr. 2 din 30.01.1960 a Plenului fostului Tribunal Suprem, stabileşte că art. 1000 alin. 3 Cod Civil "este deopotrivă aplicabil

raporturilor dintre particulari cât şi organizaţiilor economice”[1].

În principal, sunt prepuşi toţi cei care se află în mod continuu sau ocazional în raporturi de muncă cu comitenţii. Sunt prepuşi, în general, şi toţi cei care primesc de la alte persoane, funcţii sau însărcinări de a desfăşura în mod oneros sau chiar gratuit anumite activităţi în contul altor persoane.

Din noţiunea de încredinţare a unor funcţii de către comitent prepuşilor, reiese că între comitent şi prepus se stabilesc raporturi în temeiul cărora cel dintâi este îndreptăţit să dea ordine, dispoziţii, instrucţiuni celui de-al doilea, pentru îndeplinirea unor funcţii sau activităţi.

între comitenţi şi prepuşi se stabilesc astfel, raporturi de autoritate şi subordonare având ca obiect îndeplinirea de către prepuşi a unor funcţii sau activităţi în interesul comitenţilor.

Elementele constitutive ale raportului de prepuşenie sunt:

- acordul de voinţă expres sau tacit al comitentului şi prepusului;
- îndeplinirea unor funcţii sau activităţi de către prepus în contul comitentului;
- îndeplinirea unor funcţii sau activităţi de către prepus în contul comitentului;
- acceptarea de către prepus a

subordonării sale faţă de comitent;

- recunoaşterea de către prepus a unei autorităţi;

- autoritatea se manifestă printr-o putere de direcţie, supraveghere şi control .

2. Izvoarele raportului de prepuşenie

1. Contractul de muncă

Izvorul principal al raportului de prepuşenie este contractul de muncă în care găsim toate elementele acestui raport.

Trebuie însă precizat că nu întotdeauna raportul de prepuşenie există între unitatea care a încheiat contractul de muncă şi cel încadrat, salariatul respectiv. Pe timpul detaşării unui încadrat (salariat) la o altă unitate, salariatul va fi subordonat, în mod normal, faţă de unitatea în interesul căreia lucrează şi drept urmare, pentru prejudiciile cauzate de încadrat m acest timp, va răspunde în calitate de comitent, unitatea la care a fost detaşat[3].

Această soluţie reiese indirect din Decizia de îndrumare a Plenului fostului Tribunal Suprem nr. 4/18.01.1962, care referindu-se la răspunderea materială din dreptul muncii, în cazul detaşării,

stabileşte că: "munca fiind prestată în interesul noii unităţi, pe timpul cât angajatul lucrează în cadrul ei, el este subordonat acesteia trebuind să respecte condiţiile de muncă şi disciplină în muncă impuse de unitatea la care lucrează în momentul detaşării, care supraveghează deci, munca sa[4].

În cazul în care, în temeiul unui contract, utilajul şi deserventul acestuia au fost puşi la dispoziţia unui terţ, stipulându-se dreptul acestuia (al terţului) de a cere zilnic deserventului raportul de muncă pentru a-l verifica şi confirma, precum şi obligaţia de a supraveghea tot timpul activităţii utilajului modul de lucru şi de comportare a deserventului la locul de muncă, trebuie să se considere că dreptul de a dirija, supraveghea şi controla activitatea prepusului a fost transferat vremelnic terţului sub ordinele căruia urmează să lucreze şi că acestei transmisiuni îi corespunde şi un transfer de responsabilitate - de la comitent la terţul beneficiar - pentru actele săvârşite de prepus[5].

Criteriul exercitării efective a îndrumării, supravegherii şi controlului trebuie avut în vedere şi în ipoteza în care, deşi numirea în funcţie se face de către un anumit organ care asigură şi plata salariatului, munca se desfăşoară într-o altă Regie

Autonomă sau Societate Comercială cu capital de stat, privat sau mixt[5].

Astfel, secţia penală a fostului Tribunal Suprem a stabilit că:[6] "Este greşită considerarea că partea responsabilă civilmente (în calitate de comitentă) a fostei Direcţii Generale pentru Agricultură, Industrie Alimentară şi Ape, într-un proces penal în care inculpatul - specialist agricol încadrat la un fost C.A.P. - a produs acestuia din urmă, printr-o infracţiune, o pagubă materială, deoarece specialiştii agricoli aveau raporturi juridice de muncă direct cu C.A.P. - urile în care îşi desfăşurau activitatea".

Direcţia Generală pentru Agricultură, Industrie Alimentară şi Ape, organ local de specialitate al administraţiei de stat, avea faţă de aceşti specialişti atribuţii de îndrumare şi control fară existenţa vreunor raporturi de prepuşenie care să angajeze răspunderea instituită de art. 1000 alin. 3 Cod Civil.

Deşi contractul de muncă este cazul tipic de izvor al raportului de prepuşenie, sunt contracte de muncă din care nu rezultă raporturi de prepuşenie decât pentru unele activităţi secundare ale salariatului.

Este astfel cazul contractului de muncă dintre unităţile sanitare şi medici, care se bucură de

independenţă în ce priveşte activitatea lor pur medicală, fiind supuşi unităţii sanitare numai în privinţa îndatoririlor cu caracter administrativ.

Astfel, medicii care lucrează în spitale, policlinici, în principiu fară plată, dată fiind independenţa de care se bucură în exerciţiul profesiunii lor, nu sunt supuşi organizaţiilor care i-au angajat, cât priveşte faptele ilicite păgubitoare ce au săvârşit în exerciţiul tehnic al acestei profesiuni[7].

Nu tot astfel se desfăşoară lucrul în cadrul policlinicilor cu plată ori cabinetelor medicale particulare, caz în care nu există contract de muncă între policlinică şi medic, iar pe de altă parte, prin mijlocirea policlinicii sau cabinetului, în calitatea de reprezentant, pacientul la alegerea sa, încheie un contract de prestări[8] de servicii medicale cu un medic determinat. De această dată răspunderea medicului - stabileşte fostul Tribunal Suprem - nu este delictuală ci contractuală.

Obligaţia pe care şi-o asumă medicul este în principiu o obligaţie de mijloace. în cazul în care medicul se obligă să facă o lucrare determinată - cum ar fi o proteză dentară - obligaţia născută din contract este o obligaţie contractuală de rezultat[9].

Infirmierii şi infirmierele sunt prepuşi organizaţiei sanitare care îşi exercită autoritatea în

materie tehnico-medicală, însă în acest din urmă caz numai prin mijlocirea medicilor angajaţi. în cazul policlinicilor cu plată, infirmierii sunt prepuşii medicului cu plată, pe timpul cât în interesele acestuia îndeplinesc acte profesionale după instrucţiunile şi sub supravegherea lor.

Deci în principiu, prepuşenia izvorăşte dintr-un contract individual de muncă care nu trebuie în mod obligatoriu să fie scris[10].

2. Calitatea de membru al unei organizaţii cooperatiste

Problema dacă raportul de prepuşenie poate izvorâ numai dintr-un contract de muncă, s-a pus şi în legătură cu temeiul legal în situaţia în care actul ilicit era comis de un cooperator în cadrul obligaţiilor sale de serviciu. într-o anumită perioadă instanţa noastră supremă a considerat că: pentru faptele ilicite săvârşite de cooperatori în limitele activităţii lor ca atare, răspunderea cooperativei este angajată pentru prejudiciile aduse terţilor, nu în temeiul art. 1000 alin. 3 Cod Civil, ci în temeiul art. 998 - 999 Cod Civil, ca o răspundere directă, proprie[11].

Soluţia este fundamentată în principal pe ideea conform căreia: "cooperatorii sunt în totalitatea lor, cooperativa însăşi şi activitatea

fiecăruia dintre ei reprezintă în fapt activitatea cooperativei însăşi, care ca persoană juridică nu desfăşoară o activitate proprie desprinsă de aceea a membrilor cooperativei şi angajaţilor ei”[11].

Asociindu-se în cooperative, membrii cooperatori acceptă să presteze munca lor colectivă potrivit unui plan, unui program, unei discipline stabilite de conducerea organizaţiei, ceea ce implică instrucţiuni, supraveghere şi control din partea conducerii şi subordonare din partea cooperatorilor.

Ulterior şi instanţa noastră supremă a renunţat la punctul de vedere dedus din decizia nr. 177/1958, apreciind că membrii cooperatori executând obligaţiile ce le revin în această calitate nu pot fi identificaţi cu însăşi cooperativa deoarece ei au o voinţă proprie, distinsă de aceea a persoanei juridice.

Astfel, prin Decizia de îndrumare nr. 8/05.09.1968 Plenul fostului Tribunal Suprem, întemeindu-se pe dispoziţiile art. 35 din Decretul nr. 31/1958 a stabilit că: “Răspunderea proprie a cooperativei este angajată direct numai pentru faptele ilicite ale organelor, dar nu şi pentru cele ale membrilor cooperatori săvârşite cu ocazia aducerii la îndeplinire a sarcinilor încredinţate[12] .

Şi având în vedere că membrii cooperatori sunt subordonaţi în munca lor organelor de

conducere ale cooperativei şi obligaţi să execute lucrările încredinţate şi dispoziţiile date de acestea, iar organele de conducere sunt obligate să îndrumeze şi să supravegheze activitatea pe care membrii cooperatori o desfăşoară.

Plenul fostului Tribunal Suprem a statornicit că: "răspunderea cooperativei pentru prejudiciile cauzate terţilor de membrii cooperatori - care nu au calitatea de organe ale ei - prin fapte săvârşite cu prilejul aducerii la îndeplinire a sarcinilor încredinţate, este o răspundere pentru fapta altuia şi operează în condiţiile prevăzute de art. 1000 alin. 3 Cod Civil[13].

Este o Decizie care analizează just raporturile de muncă ale cooperatorilor în cadrul cooperativelor şi care prezintă o deosebită importanţă practică pentru garantarea reparării prejudiciilor cauzate terţilor de către cooperatori, prin săvârşirea de fapte ilicite în desfăşurarea muncii lor, în cadrul cooperativelor, având în vedere numărul mare de organizaţii cooperatiste.

3. Contractul de antrepriză şi mandat

Contractele de antrepriză şi mandat, care se caracterizează prin independenţa antreprenorului şi a mandatarului în îndeplinirea activităţii la care s-au angajat, nu generează raporturi de prepuşenie decât

doar în cazuri excepţionale în care aceştia au renunţat la independenţa lor acceptând o situaţie de subordonare[14].

Relaţia de prepuşenie se poate regăsi şi mai puţin frecvent în cazul contractului de mandat, sau chiar în afara obligaţiilor contractuale, de vreme ce este suficient pentru a se întemeia relaţia de prepuşenie să se stabilească raportul de conducere şi disciplină în cadrul căreia se efectuează prestarea muncii.

Cu toate acestea, fostul Tribunal Suprem a folosit calificarea de prepus chiar şi în cadrul raportului ce se stabileşte între conducerea şcolii şi unul dintre elevi când acestuia i s-a încredinţat aducerea la îndeplinire a unei anumite însărcinări[15].

Daca mandantele "nu este îndatorat pentru tot ceea ce mandatarul ar fi făcut afară de limitele puterii sale ..."(potrivit art. 1546 alin. 2 Cod Civil) cu atât mai mult el nu va putea fi ţinut răspunzător pentru delictele civile săvârşite de mandatar cu ocazia îndeplinirii mandatului care în orice caz sunt "în afara limitelor puterii sale"[16].

4. Contractul de loctaţiune

Ca principiu, nu există raport de prepuşenie între locatar (chiriaş) şi locator (cel care închiriază), locatorul neputând fi ţinut să răspundă pentru

prejudiciile cauzate de chiriaş unei alte persoane. Tot astfel, nu există raport de prepuşenie între chiriaş şi subchiriaş (în cadrul contractului de subînchiriere).

5. Calitatea de militar în termen

Tinerii - bărbaţii - care îşi satisfac stagiul militar nu pot fi consideraţi ca aflându-se în raporturi de prepuşenie cu unitatea militară la care îşi satisfac stagiul, deşi ei sunt subordonaţi acesteia, deoarece între relaţiile dintre ei şi unitate lipsesc acele elemente specifice ale raportului de prepuşenie, legate de încredinţarea şi acceptarea unor funcţii în interesul comitentului.

Militarii în termen nu exercită funcţii, ei îndeplinindu-şi o îndatorire legală şi de onoare faţă de patrie, ei primesc instrucţie militară şi îşi însuşesc disciplina militară, subordonarea fiindu-le impusă în acest scop[17]. Ei vor putea fi consideraţi prepuşi numai în mod excepţional, când primesc însărcinări speciale în interesul unităţii ori atunci când ar accepta, independent de raporturile lor cu unitatea militară, îndeplinirea unor însărcinări primite din partea unor superiori în interesul acestora[18].

Din formularea deciziei citate (Decizia nr. 2162/22.12.1976 a fostului Tribunal Suprem),

rezultă că îndeplinirea serviciului militar de către militarii în termen nu constituie un temei al existenţei raportului de prepuşenie, când atribuţiile exercitate "constituie executarea unei obligaţii ce decurge din satisfacerea stagiului militar", o opinie contrară se conturează în practica Secţiei Militare a fostului Tribunal Suprem.

Astfel, într-o speţă, un militar în termen a rănit un alt tânăr, tot militar în termen.

Tânărul încorporat care a săvârşit fapta ilicită, cauzatoare de prejudicii, a fost obligat sub aspect civil să plătească "solidar cu partea responsabilă civilmente - Ministerul Apărării Naţionale - despăgubiri periodice tânărului respectiv ce s-a constituit parte civilă în proces - devenit invalid[19].

După cum s-a reţinut de Secţia Militară a fostului Tribunal Suprem, "în mod just s-a considerat de prima instanţă că partea civilă este îndreptăţită să primească, pentru întreţinerea sa, diferenţa dintre pensia de asigurări sociale şi remuneraţia ce i s-ar fi cuvenit în raport cu calificarea ce o avea, astfel că obligarea Ministerului Apărării Naţionale, în calitate de comitent, solidar cu inculpatul, la plata acestei diferenţe este corectă"[20].

în mod identic, într-o altă speţă, un militar în termen aflat în timpul exercitării serviciului de pază, a părăsit postul şi, folosind armamentul din dotare, a rănit o persoană cauzându-i vătămări corporale care i-au pus viaţa în primejdie, instanţa a apreciat ca fiind întemeiată obligarea în solidar cu inculpatul, a Ministerului de Interne, în calitate de parte responsabilă civilmente[21].

6. Alte situaţii

În ce priveşte persoanele juridice fară scop lucrativ, problema existenţei unui raport de prepuşenie se pune doar excepţional, deoarece "numai în puţine cazuri iau fiinţă raporturi de muncă între asociaţi şi persoanele juridice respective"[22].

În cazul uniunilor de creaţie, nu se poate vorbi de o subordonare a creatorilor faţă de uniune "în concepţia şi executarea creaţiei" [23].

Raporturile de prepuşenie se stabilesc şi în cazurile prestării de munci voluntare pe şantiere şi în alte prestări de munci obşteşti între organizaţiile care conduc, supraveghează şi controlează activităţile respective şi cei care prestează munca, supunându-se astfel unei discipline care implică subordonare[24].

Raporturile de prepuşenie pot apărea şi în afara raporturilor de muncă, între membrii familiei, între membrii unui colectiv, între prieteni, când unii acceptă, de obicei dezinteresat, deci, cu titlu gratuit, să facă un serviciu în interesul altuia, a cărei îndeplinire implică subordonare[25].

Raporturi de prepuşenie se pot stabili între comitent şi mai mulţi prepuşi, ceea ce este chiar frecvent în cazul Regiilor Autonome şi Societăţilor Comerciale, în genele, în cazul persoanelor juridice, când pentru realizarea unei sarcini complexe este nevoie de folosirea unui număr mai mare de prepuşi.

În mod excepţional, se poate în situaţia în care mai mulţi comitenţi încredinţează unui singur prepus îndeplinirea unei sarcini, care sunt de obicei identice sau aproximativ de acelaşi fel.

În final, se poate conchide prin a arăta că stabilirea raporturilor 4e prepuşenie este o chestie de fapt lăsată la aprecierea liberă a instanţelor pe baza probelor administrate[26]. Ceea ce interesează este determinarea persoanei fizice sau juridice în interesul căreia se desfăşoară activitatea, şi care la momentul săvârşirii faptei cauzatoare de prejudicii avea autoritatea de a instrucţiuni prepusului, de a-i supraveghea, îndruma şi controla activitatea desfăşurată în îndeplinirea sarcinilor încredinţate[27].

NOTE

1) Culegere de Decizii de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem în materie civilă pe anii 1952 - 1965, pagina 68.

2) A. Ionaşcu, M. Mureşan, M. Costin, V. Ursa, C. Chivu, M. Banciu, Contribuţia practicii judecătoreşti la dezvoltarea principiilor Dreptului Civil Român, voi. 2, Ed. Acad.RSR, Bucureşti 1978.

3) C. Stătescu, Opere citate, pag. 119; M. Eliescu, Opere citate, pag. 228; I.M. Anghel, Fr. Diak, M.F. Popa, Opere citate pag. 163.

4) Culegere de Decizii ale Tribunalului Suprem/ 1962, pagina 15.

5) Tribunalul Judeţean Galaţi, Decizia civilă nr. 38/1971 în Revista Română de Drept nr. 1/1971, pag. 152.

6) Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 166/1976 în Revista Română de Drept nr. 12/1976, pag. 57-58.

7) M. Eliescu, Opere citate, pag. 289-290.

8) Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 1061/1966 în Culegere de decizii 1966, pag. 102.

9) M. Eliescu, Opere citate, pag. 289- 290.

10) Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 1886/1955 în Culegerea de decizii 1955, pag. 178.

11) Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Doc. Dec. 177/1958 în Culegere de Decizii 1958, pag. 195.

12) Culegere de decizii 1968, pag. 21-22.

13) Culegere de decizii 1968, pag. 21 - 22.

14) Tribunalul Suprem, Colecţia penală, decizia nr. 134/1961 în Culegere de Decizii 1961, pag. 441.

15) Tribunalul Suprem, Colecţia penală, Decizia nr. 1322/1956 în Legalitatea populară nr. 9/1956, pag. 1883.

16) I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Opere citate, pag. 165.

17) M. Eliescu, Opere citate, P[a]g- 290- 291.

18) Tribunalul Suprem, Secţia Civilă, Decizia nr. 2162/1976 în Culegerea de decizii 1976, pag. 137.

19) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere Citate, pag. 222.

20) Tribunalul Suprem, Secţia Militară, Decizia nr. 75/24.07.1981 în C. Stătescu,
C. Bîrsan, Opere citate, pag. 222.

21) Tribunalul Suprem, Secţia militară, Decizia nr. 30/05.05.1980 în Culegere de Decizii 1980, pag. 336.

22) T.R.Popescu, P. Anca, Teoria Generală a Obligaţiilor, Ed. St. Bucureşti, 1968, pag. 231.

23) I.M. Eremia, Dacă uniunile răspund pentru fapta membrilor lor în justiţia nouă nr. 8/1962, pag. 96 (citat de M.Eliescu).

24) A. Ionaşcu şi colectiv, Contribuţia practicii judecătoreşti la dezv. principiilor Dreptului Civil Român, voi. II, Edit. Academiei, pag. 105.

25) M. Eliescu, Opere citate, pag. 230;
D. Radu, Curs Dr. Civ. pag. 70; I. M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Opere citate, pag. 164.

26) D. Radu, Curs de drept Civil, Iaşi, pag. 70.

27) Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Dec. nr. 4029/1973, în Revista Română de Drept nr. 7/1974, pag. 55 (citată în lucrarea Tratat de Drept Civil, Teoria Geneneralã a Obligaţiilor, Ed. Academiei, autori: C. Stătescu, C. Bârsan).

CAPITOLUL III.
FUNDAMENTAREA RĂSPUNDERII COMITENTULUI PENTRU FAPTA PREPUSULUI

Pentru aplicarea dispoziţiei art. 1000 alin. 3 Cod Civil, în practica judecătorească şi în doctrina de specialitate au fost exprimate mai multe opinii cu privire la temeiurile răspunderii comitentului pentru fapta prepusului.

1. Teoria prezumţiei legale absolute de culpă a comitentului

În concepţia clasică s-a explicat răspunderea derogatorie a comitenţilor pentru prezumţia legală de greşeală pe care ei ar fi săvârşit-o, pentru unii numai în alegerea prepuşilor (culpa in eligendo), iar pentru alţii şi în supravegherea acestor prepuşi (culpa in vigilando), fie de a fi săvârşit ambele greşeli, prezumţia de culpă fiind în toate aceste cazuri irefragabilă. Este cea mai veche teorie, formulată încă de la apariţia Codului Civil din anul 1804

(Napoleon), dominantă în tot secolul al XIX- lea şi primele decenii ale secolului al XX-lea. Şi recent este invocată de unele hotărâri judecătoreşti[1] şi susţinută de unii autori[2].

Pe lângă faptul că, de cele mai multe ori, comitentul nu are posibilitatea alegerii prepuşilor şi nici, în mod practic, posibilitatea de a-i supraveghea în permanenţă, se reproşează acestei teorii - de către unii autori - contradicţia dintre culpa proprie a comitentului prezumată irefragabil de lege şi dreptul comitentului de a se întoarce, cu toate acestea, prin acţiunea în regres împotriva prepusului, pentru a cere acestuia restituirea despăgubirilor plătite.

Această prezumţie considerată drept irefragabilă nu se încadrează în categoria prezumţiilor prevăzute de art. 1202 din Codul Civil, iar pe de altă parte, şi mai ales, excluderea probei contrare (art. 1000 alin.5 Cod Civil), înlătură ideea unei prezumţii de culpă, care nu mai este decât un înveliş verbal, sau aşa cum scrie un mare civilist român:"... aceasta revine, a zice că noţiunea de culpă corespunde nu cu o realitate ci cu o ficţiune a legii"[3] sau "o culpă de pură creaţie legală nu este o culpă"[3].

De altfel, într-o atare concepţie nu se explică pentru ce răspunderea comitentului este angajată nu numai dacă faptul culpabil a fost săvârşit de către

prepus în exercitarea funcţiilor încredinţate, ci şi numai în legătură cu îndeplinirea acestora sau mai mult chiar, în cazul unui abuz în exercitarea lor[4].

Din ce în ce mai mult această fundamentare a evoluat spre ideea unei prezumţii legale absolute, numai în supraveghere cu atât mai mult cu cât în condiţiile sistemului organizat, care exista anterior, în ce priveşte recrutarea şi încadrarea forţei de muncă, nu se poate vorbi de o "culpă în alegere" din partea comitentului care cel mai adesea este o persoană juridică[5].

Ceea ce s-ar putea reproşa comitentului ar fi, în situaţiile menţionate, insuficienţele în supraveghere, îndrumare şi control, de care a dat dovadă în conducerea prepusului.

Astfel de motivări apar frecvent în deciziile instanţelor judecătoreşti, dar indiferent de conţinutul îndatoririlor ce reveneau comitentului, toate aceste motivări dau expresie concepţiei reţinute, şi anume că răspunderea comitentului privită ca o răspundere pentru altul, este întemeiată pe o prezumţie de culpă.

Evoluţia jurisprudenţei şi teoriei juridice a fost de la afirmarea caracterului relativ al menţionatei prezumţii, spre afirmarea caracterului său absolut, irefragabil[6].

2. Teoria considerării culpei prepusului ca fiind culpa comitentului însuşi şi teoria reprezentării legale a comitentului

O altă fundamentare care şi-a găsit un anumit ecou a fost aceea că prepusul acţionează ca un adevărat mandatar al comitentului şi, deci, fapta sa ilicită este fapta comitentului însuşi[7].

Cu alte cuvinte, pentru a se menţine în cadrul răspunderii subiective, bazate pe culpă, s-a emis teroria considerării culpei prepusului ca fiind culpa comitentului însuşi.

Autorii care împărtăşesc acest punct de vedere arată că explicaţia ei trebuie căutată în analiza raportului de prepuşenie. Cel care recurge la serviciile prepusului nu face decât să prelungească propria sa activitate, iar prepusul nu este decât instrument de aşa manieră încât acţionând, totul se petrece exact ca şi când comitentul ar acţiona el însuşi. Aceată teorie nu corespunde nici ea realităţii, deoarece culpa fiind un element psihic are un caracter strict personal şi, ca atare, nu poate trece de la o persoană la alta.

Mai întâi, nu poate fi vorba de un mandat şi de reprezentare[8] decât în cazul actelor juridice şi nu în cazul faptelor juridice, cum sunt, faptele ilicite cauzatoare de prejudicii.

în al doilea rând, răspunderea comitentului este o răspundere pentm fapta altuia şi nu o răspundere pentru fapta proprie[9], adică analizând problema de pe poziţia terţului păgubit se produce o anumită confuzie, între acţiunea culpabilă a prepusului şi activitatea comitentului.

Împrejurarea că fapta a fost comisă "în funcţiile încredinţate" nu este de natură, prin ea însăşi, să înlăture răspunderea personală a celui care a comis-o.

3. Teoria răspunderii fară culpă - obiectivă - întemeiată pe idee a de risc

În această teorie, se susţine că, prin întrebuinţarea de prepuşi în desfăşurarea unei activităţi, comitentul crează posibilităţi sporite de prejudiciere a terţelor persoane, ceea ce justifică că sarcina reparării pagubelor cauzate de prepuşi, să cadă în sarcina comitentului în temeiul ideii că cine are folosul unei activităţi prestate de alţii, trebuie să suporte şi riscul acestei activităţi.

Este o aplicare în materia răspunderii comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor, a teoriei riscului, formulată la sfârşitul sccolului trecut, atât sub forma riscului de activitate cât şi sub forma riscului legat de profit.

În dreptul din epoca modernă, existenţa răspunderii comitentului pentru fapta prepusului - legată de ideea de risc- a fost necunoscută, dar

temeiul ei a fost găsit în cadrul răspunderii contractuale, şi anume în consacrarea unei clauze de securitate.

Această fundamentare - care nu a fost reţinută în dreptul român până în 1989, prezintă interes mai ales în ceea ce priveşte activităţile economice şi comerciale care implică un anumit risc, pentru realizarea unui profit.

4. Răspunderea comitentului fără culpă - obiectivă - întemeiată pe ideea de garanţie

Ideea de garanţie ca explicaţie a răspunderii comitentului pentru prejudiciile cauzate de prepuşi, a apărut cu ocazia lucrărilor pregătitoare ale Codului Civil Francez de la 1804 (Napoleon) când s-a spus că: "în realitate responsabilitatea derivă, în cazurile de care ne ocupăm, nu din noţiunea de culpă sau de imputabilitate, ci din noţiunea mai largă de garanţie"[10].

Potrivit acestei teorii, comitentul nu răspunde pentru culpa proprie prezumată de lege şi nici pentru culpa prepusului, care ar fi devenit culpa sa printr-un fenomen de transpunere sau răsfrângere a culpei prepusului, ori de substituire sau confuzie între persoana comitentului şi cea a prepusului, ori de reprezentare a comitentului de către prepus, ci pur şi simplu că legea, în scop de ocrotire a terţilor, instituie pe comitent ca garant al interesului victimei, de a obţine neîntârziat repararea

prejudiciului suferit şi de a fi ferită victima de pericolul unei eventuale insolvabilităţi a prepusului.

Această teorie ne explică cerinţa culpei prepusului său, căci, răspunzător de repararea prejudiciului este până la urmă prepusul, care este autorul faptei păgubitoare şi faţă de care trebuie întrunite condiţiile răspunderii, comitentul nefiind decât garantul victimei.

Este o garanţie pentru fapta altuia care trebuie să fie de natură să angajeze ea însăşi răspunderea personală a prepusului, atunci când în persoana acestuia sunt întrunite condiţiile generale ale răspunderii civile pentru fapta proprie.

Prin Decizia de îndrumare nr.2 din 30.01.1960, Plenul fostului Tribunal Suprem a luat o poziţie fermă pronunţându-se în favoarea tezei răspunderii comitentului în calitate de garant, chemat să asigure victimei repararea prejudiciului suferit.

Plenul fostului Tribunal Suprem a statornicit că: organizaţia economică, persoana juridică responsabilă civilmente, în calitate de comitentă este ţinută faţă de cel păgubit, la plata despăgubirilor în locul angajaţilor ei vinovaţi de cauzarea de prejudicii.

Drept urmare, responsabila civilmente - în latura civilă a procesului penal - răspunde pentru angajaţii ei vinovaţi, dar nu alături de ei.

În consecinţă, "această organizaţie, deşi este ţinută să despăgubească integral partea despăgubită,

nu se află în aceeaşi situaţie cu cei vinovaţi de producerea pagubei". Aceştia "trebuie să suporte lună la urmă consecinţele faptelor lor"[11].

In concluzia acestor considerente rezultă că "în ultima analiză partea responsabilă civilmente nu are decât rolul de a asigura părţii păgubite repararea daunei"[12].

Prin această Decizie de îndrumare a Plenului fostului Tribunal Suprem se consacră teza răspunderii fără culpă, întemeiată pe ideea de garanţie. Tot astfel, Colegiul Penal al fostului Tribunal Suprem a stabilit că: "Prevederile legii potrivit cărora comitentul este ţinut răspunzător, alaturi de inculpat, sunt menite să constituie o garanţie în plus pentru desdăunarea părţii civile" .

În ceea ce priveşte aplicarea acestei garanţii prevăzută de lege în sarcina comitentului, în literatura de specialitate şi în practica pulccătorească par a se contura două tendinţe:

- Potrivit unei tendinţe denumite ***concepţia garanţiei obiective***, ne-am afla în faţa unei garanţii întemeiată pe riscul de activitate, care în această concepţie este detaşată de orice idee de culpă a comitentului[14];

- Potrivit altei tendinţe - la care ne alăturăm denumită concepţia garanţiei subiective, "ne-am alia în faţa unei garanţii care nu se detaşează, ci se grefează pe ideea unei prezumţii de culpă în sarcina comitentului"[15].

Această din urmă concepţie consideră că garanţia comitentului pentru fapta proprie a prepusului derivă din împrejurarea că, în virtutea raportului de prepuşenie comitentul exercită supravegherea, îndrumarea şi controlul activităţii prepusului. Ideea de garanţie subiectivă nu este total desprinsă de ideea de vină a comitentului, săvârşirea de către prepus a unor fapte ilicite cauzatoare de prejudicii explicându-se uneori şi prin existenţa unei insuficienţe în executarea de prepus a acestor atribute.

Ideea de garanţie depăşeşte însă în extensiune ideea de culpă a comitentului, ceea ce face ca prezumţia de răspundere a acestuia să nu poată fi înlăturată prin simpla probă contrarie a lipsei de vinovăţie în exercitarea supravegherii, îndrumării şi controlului. De aceea, în literatura de specialitate, se vorbeşte adesea de o prezumţie legală absolută de culpă în sarcina comitentului. Afirmarea caracterului absolut al prezumţiei urmăreşte să acopere, în acest context, atât ideea de vină în exercitarea atribuţiei comitentului, cât şi ideea de garanţie generală privind fapta prepusului[16].

în literatura de specialitate[17] unii autori, relevând insuficienţa teoriei garanţiei în explicarea fundamentului răspunderii comitentului, au considerat că, la ideea de garanţie, trebuie adăugată şi ideea de asigurare, adică asumarea riscurilor unor activităţi, folosind în acest scop serviciul unor alte persoane asupra cărora există autoritate, dirijând,

supraveghind şi controlându-le munca, trebuie să suporte riscul unei asemenea activităţi organizate. Indiferent dacă este asigurată sau nu, victima trebuie să fie, până la urmă, integral despăgubită.

Sub un alt aspect, în ţările care au adoptat sistemul răspunderii exclusive a comitentului, unităţile care au despăgubit pe terţul prejudiciat pentru fapta prepusului nu se pot întoarce împotriva acestuia din urmă, decât pentru o parte din sumele plătite, potrivit prevederilor legislaţiei (dreptului) muncii sau dreptului cooperatist.

Pierderea pe care o înregistrează în acest sens organizaţia, respectiv persoana juridică, este suportată, în ultima analiză pentru persoanele juridice cu capital de stat de către Stat[18].

NOTE

1) A se vedea Colecţia Civilă nr. 739/1958 în Culegerea de Decizii 1958, pag. 201 (Citat în lucrarea Răspunderea Civilă, de I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa).

2) M. Anghel.... Opere citate, pag. 111.

3) A se vedea M. Cantacuzino, Elementele dreptului civil român, Bucureşti, 1921, pag.435.

4) Decizia civilă nr. 163/1958 a Tribunalului Suprem.

5) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 249; Dumitru Radu, Curs de drept civil, Iaşi, pag.68.

6) C. Stătescu, Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane, pag. 249

7) Dumitru Radu, Curs drept civil, Iaşi, pag.68.

8) Tribunalul Suprem a considerat că răspunderea comitentului se bazează pe ideea că prepusul fiind mandatarul său, faptele săvârşite cu ocazia atribuţiilor de serviciu trebuie considerate ca fiind săvârşite de comitent.

9) A se vedea C. Stătescu, Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane, pag. 138.

10) A. Ionaşcu şi colaboratori, Contribuţia practicii judecătoreşti la dezvoltarea principiilor Dreptului Civil Român, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, pag. 85.

11) Vezi Decizia Civilă nr. 352/1983, citată de C. Stătescu, C. Bîrsan, Tratat de Drept Civil. Teoria generală a obligaţiilor, Bucureşti, Ed. A.L.L. 1994.

12) Tribunalul Suprem, Decizia Civilă nr. 2/1960 în Culegerea de Decizii 1960, pag. 126 indicată de Fr. Deak, M. Anghel, M.F. Popa, Răspunderea Civilă.

13) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 1345/1964 (indicată în cursul Drept Procesual Penal, N. Volonciu, cap.: Acţiunea civilă în procesul penal.

14) M. Eliescu, Opere citate, pag. 286.

15) C. Stătescu, Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane, pag. 140.

16) A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate pag. 252.

17) I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Opere citate, pag. 15 pentru pag. 11.

18) Paul Mircea Cosmovici, O. Calmuschi, Opere citate, pag. 15.

CAPITOLUL IV.
CONDIŢIILE RĂSPUNDERII COMITENTULUI PENTRU FAPTA ALTUIA

SECŢIUNEA I. Condiţile generale

Pentru angajarea răspunderii comitentului în condiţiile art. 100 alin. 3 Cod Civil trebuie să fie întrunite cumulativ anumite condiţii generale şi speciale.

Răspunderea comitentului este angajată numai dacă în persoana prepusului sunt întrunite condiţiile răspunderii pentru fapta proprie.

Este de reţinut că există patru condiţii generale, pe care victima trevbuie să le dovedească:

- existenţa prejudiciului;
- existenţa unei fapte ilicite a prepusului;
- existenţa raportului de cauzalitate între fapta ilicită a prepusului şi prejudiciu;
- existenţa culpei (vinovăţiei) prepusului în săvârşirea faptei ilicite cauzatoare de prejudicii.

1. Prejudiciul

Prejudiciul ca element esenţial al răspunderii delictuale constă în efectul negativ suferit de o anumită

persoană, ca urmare a faptei ilicite săvârşite de o altă persoană.

Desigur, pentru a ne situa în domeniul răspunderii pentru fapta comitentului, prejudiciul trebuie să fie cauzat de către prepus.

Astfel, de exemplu, constituie prejudicii: vătămarea sănătăţii unei persoane care are drept urmare reducerea sau pierderea capacităţii sale de muncă; sustragerea de valori; distrugerea sau deteriorarea unor bunuri; decesul susţinătorului legal al unei persoane, în urma unui accident, cu toate consecinţele patrimoniale care decurg pentru urmaşii decedatului şi multe alte cazuri.

Problema care s-a pus în practica judiciară şi în literatura juridică de specialitate a fost aceea de a se şti dacă se iau în considerare, ca prejudicii, numai rezultatele încălcării, prin fapta ilicită, a unor drepturi subiective sau dacă nu este cazul de a se reţine răspunderea făptuitorului - în cazul nostru a prepusului - şi pentm pagubele rezultate din încălcarea unor simple interese ale persoanei vătămate, aceste interese nealcătuind conţinutul unui drept subiectiv.

Astfel, vor trebui acordate despăgubiri ori de câte ori prejudiciul constituie rezultatul încălcării unui drept subiectiv, spre exemplu: a unui drept real, a unui

drept de creanţă, a unui drept de întreţinere, ş.a.[1].

Problema se pune diferit în situaţia în care o anumită persoană presta întreţinere unei alte persoane, fară însă a avea o astfel de obligaţie legală, având deci calitatea de simplu susţinător de fapt care nu ar fi putut, în nici un caz, să fie obligat să acorde această întreţinere. întrebarea care firesc se ridică este următoarea: vor avea - persoanele care au beneficiat de întreţinere - dreptul de a pretinde despăgubiri de la autorul accidentului care a provocat decesul persoanei ce presta întreţinerea?

Persoanele întreţinute nu aveau nici un drept subiectiv legal privitor la întreţinere dar ele aveau, anumite interese rezultate dintr-o situaţie de fapt, interese care au fost vătămate prin fapta ilicită.

În practica noastră judecătorească s-a admis obligarea autorului prejudiciului la repararea daunei şi în aceste situaţii în care pierderea suferită era consecinţa încălcării nu a unui drept subiectiv civil ci doar a unui simplu interes. Aceste soluţii au fost apreciate favorabil şi în literatura de specialitate [2].

S-a decis spre exemplu, în practica judiciară să se acorde despăgubiri concubinei şi copilului acesteia dacă, în fapt, au fost întreţinuţi de victimă [3]. Într-o altă speţă s-a decis plata de despăgubiri pentru pierderea

întreţinerii pe care victima accidentului o presta de fapt, fară a avea vreo obligaţie legală, copiilor soţului său care erau proveniţi dintr-o altă căsătorie a acestui soţ[4].

Pentru a putea fi reţinută situaţia reparării prejudiciilor cauzate prin vătămarea simplelor interese, este necesar ca prestarea întreţinerii, în fapt, să fi avut un anumit caracter de stabilitate. Aceasta înseamnă că; ”cel ce presta întreţinerea, în fapt, îşi asumase un adevărat angajament juridic în acest sens”[5].

Este necesar să facem precizarea că lezarea unui simplu interes nu dă dreptul la despăgubire, dacă este vorba de vătămarea unui interes ilicit sau a unui interes contrar normelor de convieţuire socială.

Pentru angajarea răspunderii în condiţiile art. 1000 alin. 3 Cod Civil, prejudiciul trebuie să fie cauzat unei terţe persoane.

Dacă prejudiciul s-a cauzat comitentului însuşi, se va putea ridica numai problema răspunderii prepusului în condiţiile ce decurg din raporturile existente între ei. Calitatea de terţă persoană a victimei prejudiciului se cere şi în sensul că, trebuie să fie o persoană care să nu aibă relaţii contractuale cu comitentul.

Astfel, dacă între comitent şi victima prejudiciului există raporturi contractuale, iar prepusul

cauzează prejudiciul în cadrul executării contractului, neadmiţându-se posibilitatea opţiunii între răspunderea contractuală şi cea delictuală, victima se va putea adresa debitorului său, numai în condiţiile răspunderii contractuale şi nu în baza art. 1000 alin. 3 Cod Civil.

Condiţiile de existenţă a prejudiciului[6] cauzat prin fapta ilicită a prepusului sunt următoarele:

- prejudiciul trebuie să fie cert, adică să se fi produs şi să poată fi dovedit. Cu toate acestea se acordă dezdăunare şi în cazul în care victima a pierdut o şansă;
- prejudiciul trebuie să fie determinat, adică să poată fi apreciat sub aspect material, pecuniar;
- prejudiciul trebuie să fie actual Privitor la această situaţie, în jurisprudenţă s-a admis uneori, acordarea despăgubirii şi pentru un prejudiciu viitor, dacă acesta este cert, inevitabil şi determinabil (generic determinat);
- prejudiciul trebuie să fie direct, adică să fie consecinţa directă a faptului generator.

Ca un aspect de drept comparat, în literatura şi jurisprudenţă franceză s-a admis şi prejudiciul indirect - "prin ricoşeu" - când reparaţia nu este cerută de persoana ce a suferit paguba, ci de altcineva.

2. Fapta ilicită a prepusului

Pentru obligarea la plata despăgubirilor - în general - este necesar ca prejudiciul să fi fost produs printr-o faptă ilicită.

Deşi în art. 998 Cod Civil, legiuitorul vorbeşte de "orice faptă care cauzează altuia prejudiciu", atât în literatura juridică civilă cât şi în jurisprudenţă se consideră că prevederea legală se referă doar la fapta ilicită cauzatoare de prejudicii, ca element al răspunderii civile delictuale.

Fapta ilicită este definită de doctrină ca fiind orice faptă prin care, încălcându-se normele dreptului obiectiv (pozitiv), sunt cauzate prejudicii dreptului subiectiv al unei persoane[7] .

Noţiunea de faptă ilicită este privită în practica juridică, lato senso, deoarece se reţine răspunderea juridică civilă delictuală nu numai atunci când s-a adus atingere unui drept subiectiv - privit stricto senso - dar şi atunci când au fost prejudiciate interese legitime ale altor persoane.

Tocmai din acest considerent parctica judiciară şi doctrina de drept civil porneşte de la ideea că în aprecierea **caracterului ilicit** al faptei urmează a fi avute în vedere nu numai normele juridice civile, dar deopotrivă, şi normele de

convieţuire socială, în măsura în care acestea reprezintă o continuare a prevederilor legale şi "conturează însuşi conţinutul, limitele şi modul de exercitare a drepturilor subiective recunoscute de lege"[8].

În cadrul examinării faptei ilicite ca element al răspunderii delictuale avem în vedere obiectivarea, manifestarea exterioară a unei atitudini de conştiinţă şi voinţă a unei anumite persoane.

Caracterul ilicit al faptei decurge din existenţa în contextul manifestării relaţiei sociale a unui factor nepermis prin care, pe de o parte s-au încălcat normele dreptului obiectiv, iar pe de altă parte, s-au adus prejudicii unui drept subiectiv al unei persoane.

Fapta ilicită cauzatoare de prejudicii poate fi orice faptă comisivă, care întruneşte condiţiile ilicitului, dar şi o faptă săvârşită în materialitatea ei printr-o omisiune (inacţiune).

Este de reţinut, deci, că sunt deopotrivă fapte ilicite şi acţiunea dar şi inacţiunea, respectiv omisiunea, neîndeplinirea unei activităţi ori neluarea unei măsuri atunci când această activitate trebuie să fie întreprinsă de o anumită persoană potrivit dispoziţiilor legale.

În consecinţă inacţiunea - în opoziţie cu fapta comisivă - constă, într-o faptă ilicită săvârşită atunci când legea obligă o anumită persoană să acţioneze într-un fel, cerinţă nerespectată de persoana respectivă.

În practică sunt posibile situaţii în care comportamentul ilicit al unei persoane să cuprindă atât acţiuni (comisiuni), cât şi inacţiuni (omisiuni) ilicite.

Ca atare, fapta prepusului trebuie să aibă caracter ilicit, ilicitatea apreciindu-se după condiţiile generale.

Faptele cauzatoare de prejudiciu trebuie să fie neapărat opera exclusivă a prepusului. El poate cauza prejudiciul împreună cu un alt prepus al aceluiaşi comitent, împreună cu prepuşii unor comitenţi diferiţi, sau cu alte persoane care nu au calitatea de prepuşi.

Este posibilă şi ipoteza în care prejudiciul se cauzează prin fapte ilicite ale prepusului şi comitentului deopotrivă. Dacă la cauzarea prejudiciului a contribuit şi fapta culpabilă a victimei, comitentul va putea pretinde reducerea despăgubirilor conform principiilor dreptului comun.

În literatura juridică civilă s-au conturat câteva cauze care înlătură caracterul ilicit al faptei. Altfel spus, sunt situaţii în care, deşi fapta săvârşită

cauzează un prejudiciu altei persoane, caracterul ilicit fiind înlăturat, răspunderea nu mai este angajată.

Aceste cauze sunt următoarele: legitima apărare; starea de necesitate; îndeplinirea unei activităţi impuse ori permise de lege sau a ordinului superiorului; exercitarea unui drept subiectiv; consimţământul victimei.

1. Legitima apărare

Codul Civil nu menţionează legitima apărare printre cauzele care apără de răspundere. Definiţia o găsim înscrisă în dispoziţiile art. 44 Cod Penal Român, ea producând atât efecte exoneratoare în privinţa răspunderii penale dar şi în cazul răspunderii civile.

Pentru ca fapta să fie considerată că a fost săvârşită în legitimă apărare sunt necesare următoarele condiţii:

a) **Atacul** la care se reacţionează trebuie să fie material, adică să nu fie (per a contrario) un atac verbal, constând în ameninţări, insulte, calomnii;

- să fie direct, adică să ameninţe nemijlocit obiectul împotriva căruia este îndreptat;

- să fie imediat, pericolul pe care îl produce fie că s-a realizat (pericolul actual), fie că este pe punctul de a se produce (iminent);

- să fie injust, atacatorul să nu aibă temei juridic care să-i justifice comportamentul.

b) Atacul să fie îndreptat împotriva unei persoane ori a drepturilor acesteia sau împotriva unui interes general.

c) Atacul să nu pună în pericol grav persoana ori drepturile celui atacat sau interesul general.

d) Apărarea să fie proporţională cu gravitatea pericolului şi cu împrejurările în care s-a produs atacul.

Depăşirea limitelor unei apărări proporţionale este considerată legitimă apărare, cu efecte total exoneratoare, numai dacă această depăşire s-a datorat tulburării sau temerii în care s-a aflat persoana în cauză.

2. Starea de necesitate

Este reglementată ca element exonerator de răspundere în art. 45 Cod Penal. Art. 45 alin. 2 cod Penal prevede că: "este în stare de necesitate acela care săvârşeşte fapta pentru a salva de la un pericol iminent şi care nu putea fi înlăturat altfel, viaţa, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altuia sau un bun al său ori al altuia sau în interes obştesc".

Nu va fi în stare de necesitate acela care " în momentul când a săvârşit fapta şi-a dat seama că

pricinuieşte urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat".

Dacă este indiscutabil just ca starea de necesitate să ducă la exonerarea de răspundere penală, sub aspect civil se remarcă totuşi că salvarea valorilor aparţinând cuiva se face cu preţul distrugerii, deteriorării sau degradării unor valori aparţinând unei terţe persoane.

în literatură se opinează, tocrîiai din această cauză în sensul recunoaşterii în favoarea celui prejudiciat a unei acţiuni de recuperare a valorilor distruse.

Problema care s-a ridicat a fost temeiul juridic. Altfel spus: pe ce temei juridic s-ar fundamenta această acţiune care nu este de răspundere civilă ci doar de reparare sau de recuperare a pierderii?

Temeiul general se consideră a fi îmbogăţirea fără justă cauză, iar în situaţia în care cel prejudiciat a consimţit la producerea prejudiciului pentru salvarea valorilor altei persoane, acţiunea se întemeiază pe principiul gestiunii de afaceri.

3. Îndeplinirea unei activităţi impuse ori permise de lege sau a ordinului superiorului

Deşi este de natură să cauzeze prejudicii unui

drept subiectiv, fapta cauzatoare nu va avea caracter ilicit şi, în consecinţă, nu se va pune problema angajării răspunderii civile deoarece ne aflăm într-o situaţie de exonerare a răspunderii.

Agenţii publici - prepuşi - (s.n.) a instituţiilor Ministerului de Interne - săvârşesc o faptă licită în situaţia în care prin acţiunile lor, se iau măsuri de arestare preventivă a unor persoane învinuite eă au săvârşit infracţiuni dacă organul competent (Parchet) a emis mandatul de arestare.

Şi ordinul superiorului înlătură caracterul ilicit al faptei (mai ales în raporturile de prepuşenie specifice relaţiei dintre comitent şi prepus) dacă a fost emis de organul competent cu respectarea formelor legale, dacă acest ordin nu este vădit ilegal sau abuziv, iar modul de executare a fost ilicit[9].

4. Exercitarea unui drept. Abuzul de drept.

Persoana care exercită prerogativele pe care legea le recunoaşte dreptului său subiectiv nu poate fi considerată că acţionează ilicit, chiar dacă prin exerciţiul normal al dreptului său, au fost aduse anumite restrângeri dreptului subiectiv al altuia.

Dacă dreptul subiectiv nu este exercitat în condiţiile prevăzute de lege, ori depăşindu-se aceste condiţii prin încălcarea principiilor exercitării dreptului subiectiv, dă naştere abuzului de drept.

Se consideră de principiu că dreptul subiectiv civil este exercitat normal, atunci când el este

manifestat numai potrivit cu scopul economic şi social, cu respectarea dreptului obiectiv şi a moralei, când este exercitat cu bună credinţă şi în limitele sale materiale sau juridice[10].

Spre deosebire de dreptul subiectiv exercitat în vederea finalităţii sale, abuzul de drept este realizat cu intenţia de a păgubi altă persoană. Aceasta este, de altfel, şi raţiunea pentru care abuzul de drept se consideră a avea caracter ilicit şi ca atare, cel ce a abuzat de dreptul său va fi obligat la repararea prejudiciului.

5. Consimţământul victimei în măsura în care victima şi-a dat consimţământul, nu la producerea pagubei - fapt greu de imaginat - ci doar la săvârşirea faptei care ar avea aptitudinea de a produce o pagubă, aceasta (victima) şi-a asumat riscul unei activităţi săvârşite de altcineva - prepusul unui comitent, spre exemplu - şi care ar putea să o prejudicieze.

Pentru a avea caracterul unei clauze de neră spundere, consimţământul victimei trebuie să fie dat anterior săvârşirii faptei. Acordul dat de victimă după producerea prejudiciului nu are caracterul unei clauze de neră spundere, chiar dacă o asemenea înţelegere este, desigur, valabilă.

Tot în legătură cu consimţământul victimei s-a considerat că obiectul clauzei de neră spundere nu poate privi decât drepturile patrimoniale[11].

În literatura de specialitate s-a exprimat şi opinia că, clauza de nerăspundere poate privi şi drepturile personale nepatrimoniale, în mod excepţional, dacă aceste clauze sunt îndreptăţite prin scopul lor[12].

3. Raportul de cauzalitate între fapta ilicită a prepusului şi prejudiciu

Raportul de cauzalitate trebuie stabilit între fapta prepusului şi prejudiciul cauzat, iar nu între fapta comitentului şi prejudiciu. Cu privire la comitent, raportul de cauzalitate nu trebuie să fie stabilit, deoarece comitentul nu răspunde pentru prejudiciul cauzat prin fapta proprie, ci pentru cel cauzat de prepus. Pentru a aborda în toată complexitatea ei problema raportului de cauzalitate între fapta ilicită a prepusului şi prejudiciul cauzat trebuie să analizăm criteriile propuse în dreptul nostru, pentru determinarea raportului de cauzalitate, în general, în cazul răspunderii civile delictuale.

Astfel, pentru angajarea răspunderii unei persoane, deci şi a prepusului, nu este suficient să existe o faptă ilicită şi un prejudiciu fără nici o legătură între ele.

Din aceste considerente rezultă că este absolut necesar ca între faptă şi prejudiciu să existe un **raport de cauzalitate** - în sensul că acea faptă

ilicită, cauzatoare de prejudicii (care este cauza) a provocat prejudiciul (efectul cauzei).

Probleme deosebite se ridică în situaţia în care efectul a fost precedat de o multitudine de acţiuni umane sau de alte împrejurări.

în aceste condiţii pentru a putea fi stabilit raportul de cauzalitate în materia răspunderii civile delictuale, câteva premise trebuie să fie în prealabil precizate[13], astfel:

- necesitatea de a stabili nu un raport de cauzalitate în general, ci raportul de cauzalitate specific dintre fapta ilicită şi prejudiciu. Pentru analiza raportului de cauzalitate specific interesează pe primul plan faptele care au declanşat punerea în mişcare a acestor cauze, faptele care au favorizat desfăşurarea nestingherită a cauzelor ori faptele care nu au împiedicat această desfăşurare;

- caracterul obiectiv al raportului de cauzalitate. Chiar dacă o acţiune implică o desfăşurare unitară pe plan fizico-psihic, în privinţa raportului de cauzalitate nu interesează aspectele de ordin psihic; ele fac parte din condiţia generală subiectivă, şi anume, culpa.

- la stabilirea raportului de cauzalitate se va ţine seama pe lângă fapta ilicită ca acţiune pozitivă şi de fapta ilicită ca inacţiune, respectiv, de neîndeplinirea anumitor obligaţii prevăzute de lege.

- o anumită incidenţă asupra raportului de cauzalitate o reprezintă faptele umane şi factorii exteriori. Factorii naturali sunt: vizibilitate redusă, staţionarea pe şosea a unei turme de oi care a

favorizat o manevră greşită a unui autovehicul. La săvârşirea faptei se poate întâlni nu numai fapta autorului ori a coautorilor ci şi faptele instigatorilor, complicilor, favorizatorilor, tăinuitorilor (când fapta ilicită constituie infracţiune).

- un alt criteriu oferit chiar de lege îl reprezintă cerinţa evaluării comportamentului uman.

- nu în ultimul rând este remarcat faptul că datorită varietăţii cazurilor de răspundere civilă delictuală, rezultă necesitatea ca însuşi specificul categoriei cauzalităţii în acest domeniu să fie precizat în sensul că nu întotdeauna raportul cauzal este un raport direct între fapte şi prejudiciu[14].

Uneori, raportul de cauzalitate dintre faptă şi prejudiciu nu este imediat ci numai mediat, în sensul că prin fapta ilicită (a prepusului) s-a creat posibilitatea ca anumiţi factori (umani sau naturali), să acţioneze şi să producă în mod direct prejudiciul.

Toate premisele menţionate exemplificativ mai sus, demonstrează complexitatea şi specificitatea pe care le prezintă raportul de cauzalitate ca element obiectiv al răspunderii comitentului pentru fapta prepusului.

Concluzia logică care se poate desprinde, cu mici excepţii, sunt necesare pentru stabilirea raportului de cauzalitate dintre fapta ilicită a prepusului şi prejudiciul produs, raport care formează unul din conţinuturile răspunderii comitentului pentru faptele prepusului, prevăzute în art. 1000 alin. 3 Cod Civil.

Pentru determinarea concretă a raportului de cauzalitate, s-au propus trei criterii îmbrăţişate de literatura juridică occidentală[15].

Sistemul echivalenţei condiţiilor - numită şi teroria condiţiei sine qua non. Această teorie consideră că, în ipoteza în care nu se poate stabili cu precizie cauza prejudiciului, se atribuie valoare egală tuturor faptelor care au precedat acel prejudiciu.

Deci, se acordă valoare cauzală fiecărei condiţii, în lipsa căreia prejudiciul nu s-ar fi produs.

Sistemul echivalenţei condiţiilor are meritul de a face o primă delimitare între faptele care au incidenţă cu prejudiciul şi faptele care sunt indiferente pentru producerea acestuia.

Acordând valori egale tuturor condiţiilor, fară luarea în considerare a unei ierarhizări ori gradări, în funcţie de rolul şi eficienţa lor, se ajunge la includerea în sfera cauzală a unor condiţii necauzale, a unor simple condiţii prilej.

Astfel, pe plan practic aceasta poate duce la extinderea excesivă a cercului persoanelor care urmează a răspunde.

"Iată un exemplu edificator[16]: un paznic surprinde o persoană pe câmp în vreme ce fura din recoltă; la ameninţarea verbală a paznicului, persoana respectivă fuge, sare peste un gard, se împiedică şi îşi fracturează un picior; internată imediat la spital este supusă unui tratament medical defectuos şi decedează ca urmare a unei infecţii".

Pe baza teroriei echivalenţei condiţiilor, în

câmpul cauzal ar trebui reţinută nu numai fapta medicului, ci şi fapta paznicului. Dacă . fapta acestuia din urmă ar fi lipsit, întregul lanţ cauzal - fractură, tratament defectuos, infecţie - nu s-ar fi declanşat.

In realitate, fapta paznicului - ameninţare verbală - a avut doar rolul de condiţie prilej.

Un al doilea sistem îl reprezintă sistemul cauzei proxime.

Conform acestui sistem, câmpul cauzal se restrânge reţinându-se drept cauză ultima faptă, cea care este imediat anterioară efectului. Se consideră că, dacă nu ar fi existat cauza proximă (ultima cauză) celelalte cauze (fapte) nu ar fi devenit eficiente.

Sistemul cauzei proxime este criticat deoarece tinde să transforme raportul de cauzalitate, dintr-un raport obiectiv, într-un raport subiectiv, prin introducerea criteriului previzibilităţii.

Acest sistem porneşte de la premisa unui singur tip de cauzalitate - cauzalitate mecanică, neliniară - cu aplicaţii generale.

În realitate, este greu de aplicat cauzalitatea mecanică la fenomenele vieţii sociale - inclusiv cele legate de săvârşirea faptelor ilicite de către prepuşii comitenţilor - care sunt caracterizate prin relaţii neliniare, mijlocite dintre cauză şi efect.

2. Fapta ilicită a prepusului

Din punct de vedere practic, sistemul cauzei proxime duce la o restrângere arbitrară a cercului persoanelor ce ar putea să fie trase la răspundere pentru producerea unui prejudiciu. Un exemplu edificator: un conducător auto angajat al unei unităţi - deci aflat în raporturi de prepuşenie, de subordonare cu respectiva unitate, în calitate de comitentă - accidentează o persoană. Dusă la spital, victima decedează din cauza neaplicării tratamentului medical corespunzător.

Prin aplicarea sistemului cauzei proxime singurul responsabil ar trebui să fie medicul, fapta sa - neacordarea îngrijirii medicale - fiind cauza proximă a decesului, iar conducătorul auto ar urma să fie exonerat de răspundere.

Fără îndoială este o soluţie inadmisibilă, nu numai datorită incorectei stabiliri a raportului de cauzalitate, dar şi din punct de vedere al aprecierii morale a faptelor.

Al treilea sistem este considerat a fi **sistemul cauzei adecvate (tipice).**

Potrivit acestui sistem în determinarea raportului de cauzalitate urmează a fi reţinute numai acele fapte care întrunesc calitatea de condiţie sine qua non, care îi sunt adecvate în sensul că sunt tipice, adică susceptibile de a produce efectul respectiv[17].

Sistemul cauzei adecvate introduce în aprecierea raportului cauzal elementul subiectiv al

cunoaşterii acestui raport; se consideră a fi raport cauzal numai acel raport care poate fi prevăzut.

Premisa este evident greşită[18], ea fiind contrazisă de realitate. "Raportul cauzal este un raport obiectiv care există indiferent dacă subiectul este sau nu conştient de aceasta[18].

Problema previzibilităţii constituie un aspect de imputabilitate a faptei şi nu unul de cauzalitate.

Această terorie nu este nici ea de natură - decât în mod parţial - să rezolve problema stabilirii raportului de cauzalitate. Este posibil ca prin intersectarea unor evenimente naturale ori fapte umane, raporturile de cauzalitate să capete caractere netipice.

4. Culpa (vinovăţia) prepusului

Pentru ca art. 1000 alin. 3 Cod Civil să fie aplicabil, nu este suficient ca fapta prepusului să fie obiectiv ilicită ci mai trebuie (mai este necesar) să-i fie obiectiv imputabilă.

Comitentul nefiind decât un garant în raport cu victima prejudiciului, incumbă drept obligaţie acestuia din urmă, dovedirea odată cu celelalte condiţii ale răspunderii civile şi a culpei prepusului.

Literatura de specialitate, aproape în unanimitate[19] şi practica noastră judecătorească[20], pornind de la ideea că răspunderea comitentului este instituită ca o garanţie faţă de victimă, pentru obligaţiile născute din fapta ilicită a prepusului,

consideră necesar ca toate condiţiile generale ale răspunderii prepusului pentru fapta proprie, inclusiv vina acestuia, să fie întemeiată.

Comitentul nu va fi tras la răspundere în această calitate în cazurile în care fapta ilicită săvârşită de prepus nu-i poate fi imputată acestuia din cauza lipsei de discernământ sau încredinţând unui minor, ce nu a împlinit vârsta de 14 ani, o funcţie ce depăşeşte atribuţiile sale[21] .

În asemenea cazuri comitentul va putea fi urmărit direct de către victimă în temeiul art. 998 - 999 Cod Civil, pentru propria faptă culpabilă.

Într-o altă opinie, se neagă condiţiile dovedirii culpei prepusului. Se arată astfel că nici o dispoziţie legală nu prevede condiţia culpei prepusului. Nu putem admite însă acest punct de vedere, deoarece răspunderea prepusului pe care se grefează răspunderea comitentului, se stabileşte potrivit regulilor de drept comun - art. 998 - 999 Cod Civil - care fac din culpă o condiţie a răspunderii[22].

Pentru angajarea răspunderii comitentului în această calitate, în cazul în care nici o culpă nu poate fi imputabilă prepusului din cauza lipsei de discernământ a acestuia, este nevoie de o dispoziţie expresă a legii, care a şi intervenit în Franţa în anul 1968[23], ceea ce demonstrează că vina prepusului a fost considerată o condiţie necesară a răspunderii comitentului de vreme ce a fost nevoie să se

stabilească prin lege o excepţie pentru cazul prepusului lipsit de discernământ.

Un alt argument al acestei opinii care neagă condiţia dovedirii culpei a fost dedus din împrejurarea că prepusul poate evita rambursarea despăgubirilor plătite de comitent victimei, dacă el dovedeşte că prejudiciul se datorează culpei comitentului.

Se pune problema dacă culpa prepusului este o condiţie a răspunderii comitentului şi .această culpă a fost deja stabilită cu ocazia judecării acţiunii de regres a comitentului, prepusul să dovedească culpa acestuia, de unde concluzia că, dacă prepusul are posibilitatea dovedirii culpei comitentului, aceasta înseamnă că dovedirea culpei sale nu este o condiţie a răspunderii comitentului.

Privită în acest fel problema culpei prepusului se pune numai în privinţa opozabilităţii ei fată de acesta.

Dacă acţiunea a fost introdusă de victimă atât împotriva comitentului cât şi a prepusului şi dacă culpa prepusului a fost stabilită în mod exclusiv în sarcina sa, în contradictoriu cu el, hotărârea respectivă căpătând autoritate de lucru judecat, desigur că prepusul nu va mai putea ulterior să dovedească culpa comitentului de vreme ce fapta culpabilă exclusiv a sa a fost deja stabilită cu autoritate de lucru judecat[24].

Condiţia culpei prepusului a fost considerată ilogică "căci răspunderea comitentului fiind o

răspundere fără culpă, nu se vede prea bine de ce ar trebui să dovedească în toate cazurile culpa prepusului"[25].

Chiar dacă răspunderea comitentului este grefată pe aceea a prepusului, este totuşi distinctă de aceasta. Răspunderea prepusului se referă la raportul dintre victimă şi prepus, este directă şi se încadrează în dispoziţiile art. 998 - 999 Cod Civil răspunderea comitentului se referă la raporturile dintre victimă şi comitent, este indirectă şi se încadrează în dispoziţiile art. 1000 alin. 3 Cod Civil. în fine, s-a spus că cerinţa culpei prepusului este "contrară orientării generale a jurisprudenţei care a avut ca scop, cel puţin în ceea ce priveşte daunele corporale şi materiale, să scutească victima de proba culpei prepusului care ar fi cauzat dauna. Ori, a se cere să se facă proba culpei prepusului nu înseamnă decât a deplasa dificultatea nu de a o suprima"[26].

Instituind răspunderea indirectă a comitentului, legiuitorul a urmărit să ferească victima de pericolul insolvabilităţii prepusului, dar nu şi să o scutească de sarcina dovedirii culpei autorului faptei dăunătoare. Derogarea de la dreptul comun constă exclusiv în facultatea de a putea urmări pentru reparaţie, în afară de cel care prin fapta sa a cauzat prejudiciul, şi o altă persoană, comitentul, fară a fi obligat a dovedi greşeala acestuia din urmă. Din acordarea acestei înlesniri victimei nu rezultă în nici o măsură că ar putea, pe cale de interpretare, să-i mai acordăm încă o a doua înlesnire, şi anume scutirea de a dovedi greşeala

prepusului[27].

În sensul răspunderii comitentului, se pronunţă Codul Civil German, din anul 1900 (art. 830) - chiar în lipsa prepusului; Proiectul Franco-Italian al obligaţiilor şi contractelor (art. 80) care reţin numai necesitatea existenţei faptei ilicite a prepusului.

Aşadar, pentru ca în temeiul art. 1000 alin.3 Cod Civil, comitentul să fie civilmente responsabil se cere şi condiţia ca victima să administreze dovada că prepusul a săvârşit fapta dăunătoare cu greşeală. Este soluţia tradiţională care împacă această răspundere indirectă, obiectivă, cu baza subiectivă a sistemului nostru de răspundere civilă delictuală prin aceea că este condiţionată de culpa prepusului[28].

SECŢIUNEA II. *Condiţii speciale*

Pe lângă condiţiile generale examinate, şi împreună cu acestea, pentru angajarea răspunderii comitentului în temeiul art. 1000 alin. 3 Cod Civil, se cer a fi întrunite două condiţii speciale:

- existenţa raportului de prepuşenie;
- prepuşii să fi săvârşit fapta " în funcţiile ce li s-au încredinţat".

1. Condiţiile existenţei raportului de prepuşenie

Raportul de prepuşenie de care ne-am ocupat în cadrul domeniului de aplicare a răspunderii comitentului pentru fapta prepusului - este o condiţie specială a răspunderii comitentului, astfel că nu mai revenim cu precizări. O singură precizare trebuie făcută însă: pentru ca răspunderea comitentului să fie angajată trebuie ca raportul de prepuşenie să existe la momentul săvârşirii faptei ilicite. Cu alte cuvinte, răspunderea prevăzută de art. 1000 alin. 3 Cod Civil nu va acţiona dacă la data săvârşirii faptei ilicite nu mai există calitatea de comitent, fie datorită faptului că atributele specifice acestui raport trecuseră chiar numai temporar asupra altei persoane. în această ipoteză

răspunderea va aparţine persoanei care exercită efectiv aceste atribute.

2. Condiţia săvârşirii faptei "în funcţiile încredinţate"

Raportul de prepuşenie este condiţia necesară dar nu şi suficientă a răspunderii comitentului, căci art. 1000 alin. 3 Cod Civil îl declară răspunzător pentru faptele ilicite săvârşite de prepuşi numai dacă asemenea fapte au fost săvârşite în "funcţiile încredinţate".

Această cerinţă legală a prilejuit în jurisprudenţă şi în literatura de specialitate o diversitate de interpretări, pornind de la interpretarea restrictivă, în care răspunderea este angajată numai dacă fapta ilicită s-a înscris în limitele funcţiei încredinţate, până la o interpretare extensivă potrivit căreia răspunderea comitentului urmează a fi angajată şi în ipoteza în care prepusul, abuzând de funcţia sa, a depăşit limitele acesteia, funcţia constituind numai un simplu prilej, o simplă ocazie care a făcut posibilă săvârşirea faptei ilicite cauzatoare de prejudicii.

S-ar desprinde din această caracterizare, pe de o parte, ideea că prepusul trebuie să acţioneze pentru comitent, în interesul acestuia şi nu în

interesul său propriu, şi pe de altă parte, că el trebuie să acţioneze în limitele funcţiilor încredinţate de comitent şi conform instrucţiunilor acestuia. Funcţiile încredinţate nu trebuie să corespundă celor din postul trecut în schemă, ci este îndestulător ca fapta păgubitoare să fi fost săvârşită în exerciţiul funcţiunilor care au fost încredinţate, de fapt, prepusului.

Este prepus "angajatul care a cauzat un accident de circulaţie, chiar dacă în schemă şi în statele de plată nu figura ca şofer, dacă are permis de conducere şi este întrebuinţat în fapt de persoana juridică respectivă, în calitate de conducător auto"[29].

În literatura juridică de specialitate au fost exprimate atât opinii în sensul aprobării interpretării lor restrictive, date condiţiei referitoare la: "funcţiile încredinţate", cât şi opinii, cele mai multe, în sensul interpretării extensive, cu motivarea generală că numai astfel se asigură o mai bună protecţie a intereselor victimelor.

Coordonatele îndeplinirii acestei condiţii:

a) nu poate fi pusă problema răspunderii comitentului pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii săvârşită de prepusul său, dacă fapta nu are nici un fel de legătură cu exerciţiul funcţiei încredinţate.

Spre exemplu: “inculpatul, locuind într- un imobil al unităţii al cărui angat este, provoacă un incendiu, care distruge bunuri ale terţilor, răspunderea revine angajatului, întrucât fapta generatoare de prejudicii nu are nimic în comun cu sarcinile de serviciu”[30]; sau “prepusul, conducător auto săvârşind infracţiunea în afara atribuţiilor de serviciu, a aplicat victimei o lovitură mortală după ce a cobor.ât din maşină, comitentul nu poate fi obligat la despăgubiri civile”[31].

b) răspunderea comitentului trebuie să fie angajată fară nici un fel de îndoială, atunci când prepusul acţionează în cadrul normal al funcţiilor încredinţate, dacă prin nedibăcie, neglijenţă sau imprudenţă a cauzat un prejudiciu. La fel răspunderea comitentului trebuie să fie angajată când prepusul a lucrat pentru comitent în limitele scopului în vederea căruia i-au fost conferite funcţiile, fară a avea instrucţiunile comitentului ori împotriva acestora[32].

Astfel s-a reţinut că societatea comercială nu răspunde dacă paznicul, din propria sa iniţiativă, fară cunoştinţa conducerii societăţii, a intrat în serviciul de pază cu propria armă de vânătoare pe care a utilizat-o, deşi nu avea nici o abilitate în acest sens, şi trăgând asupra victimei pe care a rănit-o “situându-se în această privinţă în afara îndatoririlor

sale de serviciu”[33] sau “inculpatul, însuşindu-şi cele 21 anvelope a acţionat ilicit pentru realizarea unor scopuri exclusiv personale, ... aşa fiind el nu a săvârşit această faptă în funcţia încredinţată[34].

c) divergenţele de opinii şi diversitatea de soluţii apar adesea contradictorii, în cazurile în care, prepusul profitând ori abuzând de funcţie, acţionează în propriul său interes sau în cazurile în care, cu ocazia exercitării funcţiei, dar fără legătură cu aceasta, săvârşeşte o faptă ilicită cauzatoare de prejudicii.

Opiniile exprimate în aceste situaţii au mers de la excluderea totală a răspunderii comitentului în aceste cazuri, până la admiterea fară rezerve a acestei răspunderi.

În practica judiciară s-au pronunţat destul de des hotărâri prin care comitentul a fost declarat răspunzător şi în cazurile în care prepusul a depăşit atribuţiile fixate de comitent sau a deviat de la acestea. Astfel, “faptul că daunele pricinuite părţii civile sunt rezultatul depăşirii atribuţiilor de serviciu de către prepus, nu exonerează de răspundere pe comitent, deoarece şi această depăşire este o consecinţă a lipsei de supraveghere din partea comitentului asupra modului în care angajatul îşi

îndeplineşte sarcinile de serviciu, culpă care atrage răspunderea conform art. 1000 alin. 3 Cod Civil”[35].

“În cazul unui conducător auto, care ia abuziv de la locul de parcare, în afara orelor de program, un autovehicul şi-l conduce pe drumurile publice provocând un accident de circulaţie, persoana juridică al cărei prepus este are calitatea de parte responsabilă civilmente (comitentă) pentru daunele cauzate de făptuitor”[36].

De asemenea, “comitentul răspunde în calitate de parte civilmente responsabilă, pentru pagubele cauzate din culpă de prepusul său, chiar dacă acesta, încălcându-şi îndatoririle de seviciu a depăşit traseul prevăzut în foaia de parcurs”[37].

S-a decis “comitentul poate fl obligat la plata despăgubirilor civile în mod solidar cu angajatul, chiar în cazul în care infracţiunea a fost săvârşită prin depăşirea atribuţiilor de serviciu”[38]; sau că o unitate - persoana juridică, cu scop lucrativ a fost obligată să repare pagubele cauzate de prepusul ei (un paznic) care “în timpul serviciului său, a forţat încuietoarea unei bărăci aparţinând altei unităţi şi, făcând foc pentru a se încălzi, a incendiat-o” [39].

În legătură cu folosinţa abuzivă a autovehiculelor unităţilor economice de către prepuşii acestora, Plenul fostului Tribunal Suprem a

emis Decizia de îndrumare nr. 10/31.10.1968, în care se arată: "conducătorii de autovehicule care sunt angajaţii unităţilor publice sunt obligaţi să folosească vehiculele încredinţate lor cu respectarea actelor normative care reglementează modul în care trebuie să-şi exercite atribuţiile de serviciu". Nerespectarea acestor obligaţii şi folosirea abuzivă a lor - scoaterea vehiculului din unitate fără aprobarea celor în drept şi folosirea sa în interes personal, abaterea de la ruta normală făcută în interese proprii, constituie încălcări ale îndatoririlor de serviciu, de natura acelora la care se referă Godul Penal ce incriminează infracţiunile de abuz în serviciu. în ceea ce priveşte prejudiciul, prin aceeaşi decizie s-a stabilit că: "angajatul vinovat va fi ţinut să-l repare integral potrivit prevederilor din Codul Penal care reglementează răspunderea civilă pentru pagubele produse prin infracţiuni şi în baza art. 999 Cod Civil.

În situaţia în care este păgubit un terţ, unitatea al cărui angajat este conducătorul auto va urma să răspundă în baza art. 1000 alin. 3 Cod Civil, paguba fiind produsă de un funcţionar în cadrul exercitării funcţiei încredinţate, deci în calitate de prepus al unităţii"[40].

Această tendinţă de extindere nelimitată nu ni se pare justificată. Este necesar ca obligaţia comitentului de a garanta faptele prepusului să fie circumscrisă în anumite limite raţionale. S-au propus diferite criterii pentru precizarea limitelor. Se vorbeşte de necesitatea ca între exercitarea funcţiei şi săvârşirea faptei ilicite să existe o **legătură cauzală** sau cel puţin o **conexiune necesară**[41], încât practic, prin aplicarea lor se ajunge la o extindere excesivă a răspunderii comitentului pentru fapta prepusului. în literatura de specialitate s-a arătat că: "răspunderea comitentului trebuie să funcţioneze în toate cazurile în care săvârşirea faptei ilicite nu ar fi fost cu putinţă dacă nu s-ar fi încredinţat prepusului funcţia respectivă, fiind fară însemnătate împrejurarea că faptele păgubitoare nu corespund exerciţiului normal al funcţiei[42]", ci constituie un exerciţiu abuziv al ei; s-a arătat de asemenea că "trebuie să existe între exerciţiul funcţiei şi fapta păgubitoare o legătură de cauzalitate sau cel puţin de conexitate, astfel încât funcţia să fi procurat instrumentul faptei ilicite".

Spre exemplu: maşina, vagonul, avionul - sau prilejul care a înlesnit săvârşirea faptei ilicite, cum ar fi spre exemplu - în cazurile rare - o bătaie

survenită la locul de muncă, fie chiar şi în timpul unui repaus"[43].

Deşi prepusul a acţionat în mod abuziv sau şi-a depăşit atribuţiile, cu toate acestea, prin folosirea mijloacelor puse la dispoziţia sa de comitent sau prin săvârşirea faptei păgubitoare în timpul sau cu ocazia serviciului, s-a creat aparenţa că prepusul a lucrat pentru comitent în cadrul funcţiilor încredinţate.

în consecinţă, este echitabil ca terţul prejudiciat ce s-a încrezut în această aparenţă să fie ocrotit prin posibilitatea de a fi despăgubit de comitent, însă este necesară condiţia bunei credinţe a terţului prejudiciat, în caz contrar, când a ştiut sau a putut să prevadă că prepusul a depăşit atribuţiile sale, deşi acţionând abuziv comitentul nu va putea răspunde, răspunderea sa fiind restrânsă sau chiar exclusă[44].

Faptul că în literatura de specialitate răspunderea comitentului a fost primită în sens larg, a contribuit şi împrejurarea că în unele situaţii se interesează două temeiuri ale răspunderii juridice: cea a comitentului şi răspunderea celui ce ar avea paza juridică a lucrului prevăzută de art. 1000 alin.
1 Cod Civil. Acest din urmă temei al răspunderii instituind o răspundere mai largă decât cea prevăzută de art. 1000 alin. 3 Cod Civil.

În practică, de cele mai multe ori, prepusul cauzează prejudiciul prin intermediul unui lucru şi în aceste cazuri răspunderea va reveni celui ce este păzitorul juridic al lucrului respectiv. De regulă, Calitatea de păzitor juridic al lucrului o are comitentul care, încredinţând lucrul prepusului, păstrează paza juridică a acestuia, răspunzător pentru repararea prejudiciului astfel cauzat va fi comitentul în calitatea sa de păzitor juridic al lucrurilor, în temeiul art. 1000 alin.l God Civil.

Problema interferenţei celor două feluri de răspundere se pune în cazul accidentelor auto, cauzate de şoferi salariaţi ai anumitor persoane juridice de drept privat sau de drept public, şi în mod deosebit când aceştia se folosesc - în mod abuziv şi în interes personal, fară ştirea unităţii, a celor în drept - de autovehicul. în acest caz problema răspunderii instituită de art. 1000 alin. 3 Cod Civil nu se poate deoarece şoferul abuzează de funcţia sa, acţionând în interes propriu. în ceea Ce priveşte răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri, potrivit unei opinii, cel ce avea paza juridică - comitentul - trebuie să răspundă în virtutea dispoziţiilor art.jl000 alin. 1 Cod Civil. Pe bună dreptate se susţine că: "în fond, prepusul, abuziv îşi însuşeşte el însuşi paza juridică a bunului

respectiv şi, deci, comitentul încetează pe data folosirii să mai aibă această pază”[45].

Din unirea acestor temeiuri şi confruntarea lor atât în practică juridică, cât şi în literatura de specialitate, s-a ajuns ca răspunderea comitentului să absoarbă răspunderea pentru lucruri, consacrându-se soluţia conform căreia pentru fapta evident abuzivă a şoferului să se instituie răspunderea comitentului[46]. Chiar dacă soluţia dă satisfacţii victimei, acoperindu-i prejudiciul, prin această confundare a celor două temeiuri - art. 1000 alin. 3 şi art. 1000 alin. 1 Cod Civil, s-a ajuns la o deformare, în sensul că răspunderii comitentului pentru fapta prepusului i s-a dat prioritate prin extinderea excesivă a acesteia.

Pentru accidentele produse de sutovehicule este instituit sistemul asigurărilor de răspundere civilă, în virtutea legii, astfel încât plata despăgubirilor nu se va reflecta în patrimoniul unităţii deţinătoare a autovehiculului, plata facându-se de la şoferul care a cauzat efectiv accidentul.

Discutabilă i rămâne însă extinderea răspunderii comitentului pentru fapta prepusului în acele situaţii în care între exerciţiul funcţiei şi fapta ilicită există o **legătură fragilă de simplă conexitate ocazională, întâmplătoare**[47].

Soluţiile preconizate în acest sens sunt:

a) comitentul să răspundă pentru tot ceea ce prepusul săvârşeşte în cadrul normal al funcţiei, când a lucrat pentru comitent, în limitele scopului în vederea căruia i-au fost conferite funcţiile;

b) comitentul să răspundă şi pentru ceea ce depăşeşte funcţia, deci chiar pentru exerciţiul abuziv, dar cu condiţia ca între prejudiciu şi funcţie să existe dacă nu o legătură de cauzalitate, cel puţin o corelaţie necesară iar fapta ilicită să fi fost săvârşită în interesul comitentului sau să existe cel puţin aparenţa că este săvârşită în interesul comitentului. în orice caz, dacă victima prejudiciului încercând să tragă anumite foloase proprii din fapta ilicită şi-a dat seama de caracterul abuziv al acestei exercitări a funcţiei, comitentul nu trebuie să răspundă.

În ultimii ani s-a observat în practica Curţii Supreme de Justiţie şi a fostului Tribunal Suprem tendinţa unei limitări a condiţiilor în care se poate aplica răspunderea comitentului.

Intr-o decizie de principiu a Tribunalului Suprem s-a pronunţat printre altele: "Răspunderea comitenţilor este angajată, în primul rând, pentru pagubele cauzate de prepus când îşi realizează atribuţiile derivând din funcţia încredinţată conform

indicaţiilor date de comitent, în limitele funcţiei şi interesul acestuia".

SECŢIUNEA II. Condiţii speciale

Răspunderea comitentului nu îşi găseşte temei legal în cazul în care a luat măsurile necesare spre a preîntâmpina fapta păgubitoare a prepusului său, când cel păgubit a ştiut că prepusul nu acţionează în interesul comitentului ci al său propriu, ori cu depăşirea atribuţiilor decurgând din funcţia încredinţată. Comitentul nu răspunde de faptele prepusului său ce nu au legătură cu funcţia încredinţată, chiar dacă ele au fost săvârşite în timpul executării acesteia[48].

NOTE

1) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 135.

2) M. Eliescu, Opere citate, pag. 101.

3) Tribunalul mun. Bucureşti, Secţia II Penală, Decizia nr. 593/1974, în Rev. Română de Drept nr. 10/1974, pag. 74 (cu notă de Octavian Rădulescu şi Comeliu Bârsan).

4) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 39/1963 în Justiţia Nouă, nr. 4/1964, pag. 178.

5) A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 136.

6) Paul Mircea Cosmovici, Drept Civil. Drepturi reale. Obligaţii, legislaţie. Ed. A.L.L. Bucureşti, 1994, pag. 175.

7) A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 159.

8) Ibidem; M. Eliescu, Răspunderea civilă delictuală, pag. 147.

9) A se vedea M. Eliescu, Opere citate, pag. 158 - 159.

10) Ghe. Belciu, Drept Civil, Ed. Şansa SRL, pag. 80-81, Dumitru Radu, Drept Civil, Iaşi, pag.35.

11) I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Opere citate, pag. 80.

12) A se vedea M. Eliescu, Opere citate, pag. 159 şi 162, referitor la spoituri violente, cu respectarea regulilor; operaţii chirurgicale pentru transplant sau prelevare de organe.

13) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 166 şi următoarele.

14) Vezi C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 169; Dumitru Radu, Drept Civil, Iaşi, pag. 37-38.

15) M. Eliescu, Opere citate, pag. 115-120; T.R. Popescu, Opere citate, pag. 175-178.

16) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 169.

17) A se vedea şi C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 170.

18) Ibidem.

19) în contra a se vedea: I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Opere citate, pag. 167-169.

20) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Dec. nr. 1104/1953 în Culegerea de Decizii, 1952-1954, voi. II, pag. 38; Colegiul Civil nr. 2/1960 - se foloseşte frecvent formularea de "angajaţi vinovaţi", Culegere de Decizii 1960, pag. 12.

21) A se vedea M. Eliescu, Opere citate, pag. 293.

22) I.M. Anghel... Opere Alese, pag. 168.

23) Art. 4, 8, 9 alin. 2 Cod Civil Francez, introdus prin Legea din 03.01.1968.

24) Vezi I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Opere citate, pag. 168.

25) Ibidem, Nota 19 şi autorul indicat acolo, pag. 94.

26) Boris Stark, Droit Civil. Obligations, Paris, 1972, pag. 230.

27) M. Eliescu, Opere citate, pag. 294.

28) Ibidem.

29) Tribunalul Suprem Secţia Penală, Decizia nr. '3706/1970 în Revista de Drept Român nr. 4/1971, pag. 115.

30) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 1821/1959 în Culegere de Decizii, 1959, pag. 330.

31) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 365/1965 în Culegere de Decizii 1965, pag. 447.

32) M. Eliescu, Opere citate, pag. 291.

33) Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 594/1977, în R.R.D. nr. 10/1977.

34) Tribunalul Suprem, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. 2 şi 3 din Legea 58/1968; Decizia nr. 82/1976 - nepublicată.

35) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 494/1963 în C.D. 1963, pag.382.

36) Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 272/1982.

37) Trib. Reg. Mureş, Dec. nr. 2249/1961 în Justiţia Nouă 1963 nr. 1, pag. 174.

38) Trib. Suprem, Colegiul Militar, Dec. nr. 144/1963, în Justiţia Nouă, nr. 4/1964.

39) Trib. Reg. Braşov, Dec. nr. 163/1958 în Legalitatea populară nr. 1/1959.

40) R.R.D. nr. 12/1968, pag. 136-138.

41) M. Eliescu, Opere citate, pag. 292.

42) T.R. Popescu, P. Anca, Opere citate, pag. 226.

43) M. Eliescu, Opere citate, pag. 298.

44) C. Stătescu, Opere citate, pag. 150 şi nota 75 indicată.

45) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 256.

46) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 10/1968 în C.D. 1968, pag. 50.

47) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 256.

48) Tribunalul Suprem, Decizia nr. 49/05.09.1977, în C.D. 1977, pag. 314.

CAPITOLUL V. EFECTELE RĂSPUNDERII COMITENTULUI

1. Efectele răspunderii comitentului în raport cu victima prejudiciului

Garanţia legală sub forma răspunderii civile delictuale a comitentului pentru faptele ilicite şi culpabile ale prepusului, a fost instituită prin art. 1000 alin. 3 Cod Civil în interesul exclusiv al victimei. In acest sens se oferă victimei posibilitatea de a se regresa, la alegerea sa, fie împotriva comitentului singur, fie împotriva comitentului şi prepusului deodată sau succesiv, fie numai împotriva prepusului.

Prepusul răspunzând pentru fapta proprie, iar comitentul răspunzând pentru fapta altuia în calitate de garant faţă de victima prejudiciată, există o solidaritate între comitent şi prepus, dedusă din art. 1003 Cod Civil, care prevede că: atunci "când delictul sau cvasidelictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ţinute solidar pentru despăgubire".

Există, deci, două persoane îndatorate potrivit legii să răspundă faţă de victimă pentru aceeaşi datorie: "repararea prejudiciului cauzat victimei de prepus prin fapta sa ilicită şi culpabilă". Prepusul şi comitentul nu răspund însă în aceeaşi

calitate, ci în calităţi deosebite - primul ca autor al faptei păgubitoare, cel de-al doilea ca garant pentru a asigura despăgubirea victimei.

În literatura de specialitate, întemeierea solidarităţii pe art. 1003 Cod Civil este supusă unor ample discuţii.

Autori care neagă invocarea art. 1003 Cod Civil ca temei al solidarităţii, propun să se vorbească de o obligaţie "in solidum".

S-a arătat astfel că pentru a susţine existenţa solidarităţii prevăzute de art. 1003 Cod Civil, trebuie să pornim de la premiza că temeiul răspunderii comitentului pentru fapta prepusului îl constituie culpa în alegere şi supraveghere. Numai într-o asemenea ipoteză s-ar putea vorbi de imputabilitate, şi deci s-ar putea aplica art. 1003 Cod Civil.

Dacă însă, fundamentarea răspunderii este întemeiată nu pe ideea de culpă, ci pe ideea de garanţie a unei activităţi, atunci nu se mai poate vorbi de imputabilitate în privinţa comitentului şi nici de solidaritatea prevăzută în art. 1003 Cod Civil.

în aceeaşi situaţie ar trebui să ne raportăm la instituţia asemănătoare a obligaţiei "in solidum", în cadrul căreia atât comitentul cât şi prepusul în temeiul a două obligaţii independente, datorând reparaţie integrală victimei care o poate reclama, oricăruia dintre ei[1].

Atunci când ne-am ocupat de fundamentarea

răspunderii comitentului pentru fapta prepusului, arătăm că ideea de garanţie este aceea care justifică o asemenea fundamentare, ideea care nu exclude vina comitentului şi deci nu exclude total ideea imputabilităţii faţă de el, a faptei prepusului.

Instanţele judecătoreşti au considerat în mod obişnuit că "organizaţia comitentă este codebitoare solidară cu prepuşii ei care au săvârşit fapta păgubitoare" şi promovând ideea de garanţie - responsabila civilmente neavând decât rolul de a asigura părţii păgubite repararea daunei - nu desprind această idee de împrejurarea că exercitând îndrumarea şi controlul asupra prepusului, activitate în care ar putea exista carenţe în sarcina comitentului. Existând această imputabilitate condiţiile art. 1003 Cod Civil, pentru instituirea solidarităţii sunt întrunite.

Art. 1000 alin. 3 Cod Civil, oferă deci, victimei trei posibilităţi de acţiune, posibilităţi care nu sunt într-o ordine anume, răspunderea comitentului implicând dovada îndeplinirii condiţiilor de drept comun a răapunderii delictuale în persoana prepusului, el, comitentul are interesul să cheme în garanţie, alături de el, pe prepus chiar dacă prejudiciatul nu l-a acţionat în judecată pe prepus.

Această chemare în garanţie va avea un dublu avantaj:

- pe de o parte, se vor putea stabili în mod temeinic, în cadrul unui proces, toate elementele răspunderii;

- pe de altă parte, această stabilire va fi opozabilă şi prepusului, ceea ce va eşua acţiunea regres a comitentului dacă acesta va achita despăgubirile către victimă. Totodată i se va răpi prepusului posibilitatea invocării a exceptio mali procesus.

Ca o excepţie de la regula că nu este instituită o ordine în ce priveşte chemarea în judecată a comitentului ori a prepusului, art. 48 din Decretul 221/01.07.1960 (republicat la 01.12.1969, referitor la urmărire silită a creanţelor băneşti ale persoanelor juridice a stabilit, în ce priveşte repararea prejudiciilor cauzate acestor persoane juridice prin infracţiuni săvârşite de prepuşii altor persoane juridice, o ordine de prioritate în privinţa executării silite:

- mai întâi se vor urmări bunurile prepusului sau prepuşilor vinovaţi, solvabili şi numai apoi bunurile organizaţiei comitente, care se bucură astfel de **beneficiul de dicutiune** în faza executării silite. Raţiunea acestei excepţii este de a ocroti interesele organizaţiei comitente, când terţul prejudiciat este tot o astfel de organizaţie, prin evitarea dublei urmăriri, prin săvârşirea infracţiunii şi prin evitarea unei avansări de la organizaţia comitentă a plăţii despăgubirilor stabilite de instanţă[2].

În legătură cu solidaritatea comitent-prepus, în practica judiciară s-a pus problema modului în care se va aplica aceasta în ipoteza în care prepuşii unor comitenţi diferiţi au săvârşit împreună o faptă ilicită prin care au cauzat prejudicii unor terţe persoane.

Pe de altă parte, cei doi prepuşi vor răspunde solidar pentru întregul prejudiciu faţă de victimă. Pe de altă parte, se pune întrebarea dacă solidaritatea prepuşilor atrage şi solidaritatea comitenţilor, cu alte cuvinte, dacă victima prejudiciului va obţine de la oricare dintre cei doi comitenţi plata integrală a daunelor produse de cei doi prepuşi. S-au exprimat două puncte de vedere:

a) Potrivit unui prim punct de vedere, victima ar avea posibilitatea să se adreseze oricăruia dintre comitenţi pentru întregul prejudiciu.

Se porneşte de la o Decizie a fostului Tribunal Suprem: "fiecare dintre inculpaţi este ţinut la repararea întregului prejudiciu prin aceea că obligarea lor la despăgubiri civile este solidară, tot aşa şi fiecare dintre cei care răspund civilmente alături de inculpaţi urmează să fie obligaţi de prepuşii lor la acoperirea integrală a daunelor[3] şi se extrapolează în sensul că solidaritatea prepuşilor atrage şi solidaritatea comitenţilor. Altfel spus: "dacă sunt mai mulţi comitenţi ei răspund solidar pentru integralitatea prejudiciului, iar nu fiecare pentru partea propriului prepus, căci şi prepuşii lor

- pentru care ei răspund - sunt obligaţi la integralitatea prejudiciului produs”[4].

b) Dintr-un al doilea punct de vedere - dominant în doctrină - comitentul fiind garantul propriului prepus, atunci pentru fiecare comitent în parte se instituie solidaritate cu propriul prepus, în limitele părţii de prejudiciu cauzat de acest prepus.

Drept urmare, faţă de victimă, numai prepuşii sunt solidar răspunzători, pentru întreg prejudiciu, în vreme ce fiecare comitent este solidar cu propriul său prepus doar în limitele părţii de prejudiciu pe care acesta a produs-o[5].

în acelaşi sens se pronunţă în ultimii ani şi fostul Tribunal Suprem, care indică instanţei de trimitere de la rejudecarea cauzei “să pună în discuţia părţilor introducerea în cauză a celor două unităţi, ca părţi responsabile civilmente în ceea ce priveşte paguba cauzată părţii civile în măsura culpei prepuşilor lor”[6].

Aceeaşi soluţie este consacrată expres şi într-o altă decizie a fostului Tribunal Suprem, referitor la reparaţia prejudiciului cauzat de prepuşii a două întreprinderi de transport, în dauna unei terţe persoane juridice a fost cauzată prin activitatea curentă culpabilă a unor persoane încadrate ale unităţii ..., acestea în calitate de părţi responsabile civilmente vor răspunde solidar, alături de prepuşii lor, numai pentru o parte din pagubă, adică pentru acea corespunzătoare contribuţiei

prepusului său, ce se va stabili în funcţie de gravitatea culpei fiecăruia[7].

în sprijinul acestei soluţii au fost aduse argumente suplimentare:

- în marea majoritate a cazurilor, comitenţii sunt persoane juridice şi nu se pune problema insolvabilităţii lor;
- răspunderea solidară în acest caz, este incomparabilă cu specificul relaţiilor dintre persoane juridice (R.A.; S.C.);
- autonomia fiecărei persoane juridice;
- autonomia economico-fmanciară a fiecăreia dintre acestea;
- dacă o unitate a plătit totul sau mai mult decât partea sa, se acordă implicit în acest fel, un credit celeilalte unităţi, fapt nepermis în raporturile dintre unităţi (nu sunt ţinute solidar).

O altă problemă care s-a pus în jurisprudenţă a fost aceea dacă au fost mai mulţi prepuşi subordonaţi unor comitenţi diferiţi, care au săvârşit o faptă ilicită prin care s-a cauzat un prejudiciu numai unuia dintre aceşti comitenţi.

În aceste cazuri fostul Tribunal Suprem a decis că: faţă de comitentul victimă a prejudiciului, celălalt comitent va răspunde solidar numai cu propriul prepus, în limita părţii de prejudiciu aferent acestuia. Între prepuşi, indiferent de subordonarea lor există solidaritate fată de victima prejudiciului pentru întreg prejudiciul [8].

În ceea ce priveşte pe prepusul comitentului-victimă, acesta va răspunde faţă de comitentul victimă în limita întregului prejudiciu cu drept de regres împotriva celuilalt sau celorlalţi prepuşi autori ai faptei prejudiciabile, printr-o acţiune directă născută din solidaritate.

Efectele răspunderii comitentului în raport cu prepusul. Regresul comitentului

Aşa cum arătam, răspunderea instituită prin art. 1000 alin. 3 Cod Civil oferă victimei posibilitatea de a se adresa, la alegerea sa, pentru întreaga despăgubire, fie comitentului singur, fie comitentului şi prepusului deodată sau succesiv, fie numai prepusului. Repararea pagubei însă, trebuie suportată până la urmă de către prepus, de vreme ce el este autorul faptei păgubitoare.

Pentru determinarea consecinţelor ce decurg din raportul comitent-prepus, prin efectuarea de către comitent a plăţii despăgubirilor, următoarele premise trebuie avute în vedere:

răspunderea comitentului este o răspundere pentru fapta altuia;

răspunderea menţionată, inclusiv solidaritatea dintre comitent şi prepus sunt prevăzute în folosul victimei, constituind măsuri de garantare a intereselor acesteia;

- ceea ce prevalează până la urmă este

răspunderea pentru fapta proprie şi este drept şi echitabil ca, în final, făptuitorul singur să suporte repararea prejudiciului ce l-a cauzat prin fapta sa.

Consecinţa acestei premise constă în mod necesar în dreptul comitentului care a plătit despăgubirile de a se regresa împotriva prepusului pentru recuperarea sumelor plătite. Referitor la dreptul de regres al comitentului, în practica judecătorească şi în literatura de specialitate au fost concretizate câteva principii.

1. Privitor la natura juridică a acţiunii în regres a comitentului împotriva prepusului - atunci când prepusul este încadrat în muncă la comitent - s-a pus problema dacă ne aflăm în faţa unei **răspunderi materiale de drept al muncii sau în faţa unei acţiuni de drept civil** .[9]

În practica judecătorească şi în literatura de specialitate se consideră această acţiune ca fiind o acţiune civilă, bazată pe motivul că victima prejudiciului având dreptul de a alege între comitent şi prepus prin acţiunea sa în despăgubiri civile, iar comitentul în calitate de garant al prepusului, plătind despăgubirile pentru prepusul vinovat, preia prin subrogare drepturile şi acţiunile victimei care există în patrimoniul acesteia.

În acest sens, plenul fostului Tribunal Suprem a decis că: "răspunderea organizaţiei economice faţă de partea păgubită îşi are temeiul în art. 1000 alin. 3 Cod Civil, iar prepusul vinovat prin săvârşirea faptei păgubitoare rămâne obligat faţă de organizaţia economică comitentă la fel cum era

obligat faţă de partea păgubită, în drepturile căreia organizaţia economică se subrogă, după ce a plătit despăgubirile.

In atare situaţie, dat fiind că paguba a fost cauzată printr-o faptă ilicită, organizaţia economică care a plătit nu-şi va putea recupera paguba pe calea prevăzută de Codul Muncii ci subrogându-se împotriva propriului său prepus, numai pe calea acţiunii în regres, pentru a se obţine restituirea a ceea ce a plătit, adică a ceea ce reprezintă pentru ea o pagubă efectivă"[10].

Temeiul juridic al acţiunii comitentului împotriva prepusului îl constituie art. 998 - 999 Cod Civil, acelaşi temei pe care îl avea şi acţiunea victimei împotriva prepusului.

2. Comitentul are dreptul să recupereze de la prepusul său integral despăgubirile efectiv plătite.

Pornind de la ideea că: "Organizaţia economică nu are în raporturile cu aceştia (prepuşii - s.n.) poziţia unui codebitor solidar", Plenul fostului Tribunal Suprem ajunge ia concluzia că: "dispoziţiile art. 1052 şi 1053 Cod Civil potrivit cărora obligaţia solidară se împarte de drept între debitori, codebitorul solidar care a plătit debitul în totalitate, neputând pretinde de la fiecare codebitor decât partea acestuia, nu sunt ca atare, aplicabile în raporturile dintre organizaţia economică şi angajaţii ei, care au cauzat paguba[11].

Solidaritatea comitentului apare numai în raporturile cu victima şi nu decurge dintr-o răspundere împreună cu prepuşii, ci dintr-o răspundere pentru prepuşi[12].

Comitentul ca garant al prepusului faţă de victimă se găseşte, aşadar, într-o poziţie similară cu a fideijusorului, sau mai exact, în poziţia prevăzută de art. 1055 Cod Civil, a unui codebitor - în cazul nostru - o datorie exclusivă a prepusului născută din propria faptă cauzatoare de prejudicii[13].

3. Împotriva regresului comitentului, prepusul nu se poate apăra invocând prezumţia de răspundere instituită prin art. 1000 alin. 3 Cod Civil, el putându-se apăra numai dovedind fapta proprie a comitentului, faptă care ar fi determinat total sau parţial producerea prejudiciului.

Această prezumţie este prevăzută în interesul victimei, prepusul neputându-se exonera de răspundere în raporturile cu comitentul prin invocarea dispoziţiilor art. 1000 alin. 3 Cod Civil.

În sensul exonerării prepusului prin dovada directă a faptei proprii a comitentului decide şi un Tribunal judeţean[14], "pârâtul va putea dovedi culpa proprie a comitentului iar în lipsa unei asemenea dovezi şi fiind evidentă vina prepusului în producerea pagubei ... a fost obligat la restituirea integrală a pagubei".

Prepusul va fi apărat de orice regres din partea comitentului dacă dovedeşte că a săvârşit din ordinul acestuia fapta ilicită care a cauzat prejudiciul.

De asemenea, regresul comitentului este înlăturat şi în cazul când a plătit întreaga despăgubire fară a înştiinţa pe prepus, iar acesta, de bună credinţă plăteşte a doua oară pe cel păgubit. în asemenea cazuri, comitentul se poate întoarce împotriva celui care a plătit pentru aceeaşi daună două despăgubiri, că a plătit nedatoratului[15].

Aşa cum s-a arătat într-o Decizie a fostului Tribunal Suprem "... se justifică, atât în baza art. 1000 alin. 3 Cod Civil cât şi în baza propriei culpe în producerea daunei (art. 998 Cod Civil), subrogarea ei în drepturile părţii prejudiciate se produce faţă de prepus numai pentru suma corespunzătoare contribuţiei avute prin activitatea lui culpabilă la producerea daunei. în această situaţie unitatea având o culpă proprie care a concurat cu aceea a prepusului ... va trebui ca între ei să se împartă răspunderea în raport de contribuţia fiecăruia la producerea pagubei.

Unitatea care va răspunde pentru diferenţă va putea să se îndrepte eventual împotriva altor prepuşi ai ei, vinovaţi că prin activitatea lor au determinat reţinerea răspunderii sale pentru pagubă"[16].

4. Dacă sunt mai mulţi prepuşi ai aceluiaşi comitent, care au cauzat împreună prejudiciul, în regresul comitentului se menţine răspunderea solidară a prepuşilor.

În ipoteza în care sunt mai mulţi prepuşi care au cauzat împreună prejudiciul, se susţine într-o opinie că regresul comitentului plătitor ar trebuie să fie divizat după gravitatea culpei ori întinderea participării fiecărui prepus în parte[17]. Argumentul principal al acestei opinii îl constituie prevederile art. 1052 şi 1053 Cod Civil, care în materia solidarităţii, instituie regula divizibilităţii urmăririi între codebitorii solidari, atunci când unul dintre aceştia a plătit întreaga datorie.

Contrar acestei păreri, practica judiciară opinând în sensul că organizaţia economică "poate cereca oricare dintre angajaţii vinovaţi de producerea pagubei să fie obligaţi să restituie întreaga sumă plătită drept despăgubiri, faţă de ea rămânând obligaţi solidar, a avut în vedere următoarele considerente:

- comitentul, în temeiul solidarităţii, răspunde în locul şi pentru prepuşii vinovaţi şi nu alături de ei;
- comitentul are rolul să asigure părţii păgubite repararea daunei;
- comitentul nu se află în aceeaşi situaţie cu ceivinovaţi de cauzarea pagubei, care trebuie să suporte, în cele din urmă, consecinţele faptei lor;
- comitentul nu ar avea, în raporturile cu prepuşii, poziţia unui codebitor solidar, nefiind deci aplicabile dispoziţiile art. 1052 şi 1053 Cod Civil;

- după plata despăgubirilor, comitentul se subrogă integral în drepturile victimei, prepuşii rămânând solidar obligaţi”[18].

Pe bună dreptate în literatura de specialitate se consideră prea eliptică afirmaţia potrivit căreia “persoana juridică - organizaţia economică - nu are în raporturile cu prepuşii poziţia unui codebitor solidar”. în realitate, spun aceşti autori, comitentul are în raporturile cu prepuşii poziţia unui codebitor solidar, care însă apare în această situaţie datorită faptului că, prin lege, în sarcina sa, este stabilită o obligaţie în garanţie. Subliniem încă o dată, că această garanţie este în favoarea victimei şi nu a prepusului. Având această poziţie, de garant, sunt aplicabile prin analogie prevederile art. 1055 Cod Civil precum şi prevederile art. 1671 Cod Civil.

Comitentul, deşi obligat solidar cu prepuşii, este totuţi un garant al lor, care urmează a fi privit ca un adevărat fîdeijusor (art. 1055 Cod Civil), text coroborat cu art. 1671 Cod Civil, care în privinţa efectelor fideijusiunii dispune că: “atunci când sunt mai mulţi debitori principali, solidari pentru una şi aceeaşi datorie, fideijusorul ce a garantat pentru ei toţi are regres în contra fiecăruia dintre ei pentru repetiţiunea sumei ce a plătit”[19].

Într-o interpretare raţională - ubi iadem ratio ibi idem solutio - prevederile art. 1971 Cod Civil justifică pe deplin păstrarea solidarităţii prepuşilor în raport cu garantul lor care este comitentul.

5. În ipoteza în care prepuşii unor comitenţi

diferiţi au cauzat prejudicii unui terţ, referitor la acţiunea în regres, există o diversitate de opinii, adesea contradictorii atât în literatura de specialitate cât şi în practica judecătorească, conturându-se două tendinţe:

- Solidaritatea tuturor prepuşilor faţă de victimă atrage şi solidaritatea tuturor comitenţilor pentru întreaga despăgubire;
- Numai prepuşii, indiferent de subordonare sunt solidari pentru întreg faţă de victimă, în vreme ce fiecare comitent în parte este solidar cu propriul prepus numai în limita părţii de prejudiciu care este imputabilă acestor prepuşi.

Ne alăturăm celei de a doua opinii din care decurg trei soluţii referitoare la regresul comitenţilor împotriva prepuşilor.

A. O primă situaţie este aceea în care fiecare dintre comitenţi a plătit despăgubiri victimei, în limita părţii de despăgubiri aferentă propriilor prepuşi. în acest caz, fiecare dintre comitenţi se putea întoarce împotriva propriului sau propriilor săi prepuşi, pentru reducerea sumelor plătite.

B. O a doua situaţie este aceea în care numai unul dintre comitenţi a plătit victimei despăgubiri însă tot în limita părţii de despăgubire aferente participării propriilor prepuşi.

După cum s-a spus într-o Decizie a fostului Tribunal Suprem: “cum între comitentul respectiv şi angajatul unei unităţi, coautori ai prejudiciului, nu există nici un raport de prepuşenie, de care este legat în mod necesar, rolul său de garant, este limpede că acest

comitent, în cazul în care a plătit victimei numai despăgubirea corespunzătoare culpei prepusului său, nu este îndreptăţit să ceară de la acei coautori restituirea sumei plătite"[20] .

În această situaţie, comitentul se va putea întoarce numai împotriva propriului prepus, sau, după caz, a propriilor prepuşi. Până la limita despăgubirilor integrale, victima va putea să urmărească fie pe celălalt comitent, fie pe oricare dintre prepuşi, indiferent de subordonare, deoarece toţi prepuşii - autori ai faptei păgubitoare sunt ţinuţi solidari pentru întreaga despăgubire (art. 998 -999 şi 1003 Cod Civil).

C. O a treia situaţie este aceea în care unul dintre comitenţi a plătit mai mult decât partea din despăgubire aferentă propriilor prepuşi.

Mai multe întrebări se pot pune:[21]

a) Va putea acest comitent să urmărească pe celălalt comitent pentru partea aferentă propriilor prepuşi ai acestuia din urmă?

b) Pentru cât va putea să urmărească comitentul pe proprii prepuşi ?

Practica judiciară a răspuns acestor întrebări:

a) "Comitentul plătitor poate să urmărească pe celălalt pentru ceea ce a plătit, peste partea aferentă prepuşilor săi, el putând pretinde să i se restituie de către celălalt comitent partea corespunzătoare participării prepuşilor care îi sunt subordonaţi"[22]?

Deşi această soluţie nu este acceptată de o parte a doctrinei, ne alăturăm ei şi criticăm această ultimă opinie pe motivul excesibilităţii ei, prin aceea că face ca

riscul insolvabilităţii prepuşilor, inclusiv a unor prepuşi cu care nu se află în nici un fel de raport, să fie suportat de comitentul plătitor. O asemenea soluţie, injustă prin consecinţele ei, face ca în gestiunea proprie a ‘unei unităţi economice să se reflecte o serie de consecinţe nefavorabile, care nu-i sunt în nici o măsură imputabile.

Acestei opinii i se aduc şi alte critici:

- mai întâi, garanţia ce apasă pe fiecare dintre comitenţi faţă de victimă are cauze separate. De aceea, plata de către unul dintre comitenţi a întregii despăgubiri nu poate să anihileze cauzele ce au declanşat obligaţia de garanţie a fiecăruia dintre comitenţi. Aceasta ar însemna că garanţia lor rămâne, putând fi preluată prin subrogare de către comitentul - plătitor;

- în al doilea rând, dacă este adevărat că aşa cum s-a decis de către Tribunalul Suprem în ultimii ani, fiecare comitent este ţinut faţă de victimă nu numai pentru partea de despăgubire datorată de propriul său prepus, înseamnă că plătind mai mult decât atât, comitentul a tăcut o plată pentru altul care în realitate nu-i incumbă. Fie şi pentru acest motiv, ar trebui să-i recunoaştem un drept de regres împotriva celor pentru care a plătit, dacă nu pe temeiul subrogaţiei legale, cel puţin pe temeiul gestiunii altei persoane[23] .

b) In ceea ce priveşte regresul pe care comitentul care a plătit mai mult decât partea sa îl are împotriva prepusului altui comitent, se admite că acest regres va avea ca obiect nu numai suma care corespunde părţii din paguba pe care aceştia au pricinuit-o.

Comitentul plătitor va beneficia de solidaritatea

prepuşilor celuilalt comitent deoarece plătind despăgubirile integrale victimei, el ar trebui să se substituie în ceea ce priveşte regresul în toate drepturile pe care acel comitent le-ar fi avut dacă plătea el însuşi partea prepuşilor săi.

Referitor la cuantumul despăgubirilor pe care comitentul plătitor îl poate recupera de la proprii săi prepuşi, în ipoteza în care a plătit mai mult decât partea sa, regresul comitentului este integral pentru toate sumele plătite, nu numai pentru partea aferentă propriilor prepuşi. în acest sens a decis şi fostul Tribunal Suprem: "în raport cu dispoziţiile art. 1000 alin. 3 şi art. 1108 alin. 3 Cod Civil, comitentul are dreptul la acţiune în regres împotriva prepuşilor săi care au săvârşit prejudiciul. Cu excepţia cazului când el însuşi este vinovat, comitentul poate solicita de la prepusul său întreaga sumă plătită cu titlu de despăgubiri. Comitentul are un asemenea drept şi împotriva persoanelor care nu sunt prepuşii săi dar care au pricinuit împreună prejudiciul.

în acest din urmă caz, însă, acţiunea în regres nu poate avea drept obiect întreaga sumă plătită ci numai suma care corespunde din paguba pe care au pricinuit-o[24].

Pentru sumele plătite în plus, comitentul urmează să se regreseze împotriva celor pentru care a plătit, respectiv prepuşii celorlalţi comitenţi cărora aceştia le sunt subordonaţi[25].

NOTE

1) Vezi M. Eliescu, Opere citate, pag. 298 şi Nota 31. Dumitru Radu, Drept Civil, Iaşi, pag. 72.

2) Vezi D. Pasalega, Dreptul de regres, în Justiţia Nouă nr. 3/1961, pag. 427.

3) Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 2463/1958 în Culegerea de Decizii 1958, pag. 302.

4) Vezi I.M. Anghel şi colaboratorii, Opere citate, pag. 174.

5) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 263; D. Radu, Drept Civil, Iaşi, pag. 71-72.

6) Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Dec. nr. 242/1972, în C.D. 1972, pag. 411.

7) Trib. Suprem, Secţia Penală, Dec. nr. 246/1976, nepublicată.

8) Soluţie consacrată în decizia de îndr. a fostului Tribunal Suprem, nr. 10/1961.

9) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 264.

10) Decizia de îndrumare a Plenului fostului Tribunal Suprem nr. 1/1/1974 în R.R.D. - 1974, pag. 8.

11) Vezi C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere citate, pag. 266.

12) A se vedea: D. Radu, Drept Civil, Iaşi, pag. 73.

13) Ibidem 1.

14) Tribunalul Judeţean Constanţa, Dec. Civ. nr. 4/1969 în R.R.D. nr. 10/1969, pag. 174.

15) M. Mayo, Dreptul de regres al org. social, care plătesc desp. ptr. faptele ilicite săvârşite de prep. sau org. lor, în R.R.D. nr. 3/1962, pag. 65.

16) Tribunalul Suprem, Col. Civil nr. 784/1964, nepublicată.

17) I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Opere citate, pag. 178-179.

18) Tribunalul Suprem, Decizia de îdrumare rir. 2/1960, în C.D. 1960, pag. 11.

19) C. Stătescu, Opere citate, pag. 155 - Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane.

20) Col. Civ. Dec. nr. 621/1962, în C.D. 1962, pag. 159.

21) Col. Civ. Dec. nr. 621/1962, în C.D. 1962. pag. 159.

22) Tribunalul Suprem, Decizia de îndrumare a Plenului, nr. 10/1961, pag. 65.

23) C. Stătescu, C. Bîrsan, Opere alese, pag. 270.

24) Tribunalul Suprem, Colegiul Civil, Decizia nr. 612/1962, în Culegerea de Decizii 1962.

25) D. Radu, Drept Civil, Iaşi, pag. 75-76.

CAPITOLUL VI.
RĂSPUNDEREREA COMITENŢILOR PENTRU FAPTELE PREPUŞILOR LOR. DREPT COMPARAT.

SECŢIUNEA I. Statele vest-europene

Problematica delimitării răspunderii comitentului pentru fapta săvârşită de prepus, precum şi a definirii acestei răspunderi s-a pus şi se pune în sistemele de drept ale altor state.

Ca tendinţă generală, fară a exclude unele excepţii, se poate observa tendinţa atât a legislaţiei cât şi a jurisprudenţei spre o restrângere a răspunderii comitentului numai la faptele ce au legătură directă - şi nu ocazională, întâmplătoare - cu funcţia încredinţată.

1. *Franţa*

Textul art. 1384 Cod Civil Francez este identic cu art. 1000 alin. 3 Cod Civil Român.

1 Fundamentarea răspunderii comitentului

În dreptul francez răspunderea are ca premisă împrejurarea că prepusul a produs prejudiciul din culpă.

În principiu, comitentul nu răspunde dacă prepusul a acţionat fără discernământ; deci, totuşi,

se admite dovada victimei în ceea ce priveşte culpa comitentului care a însărcinat pe un prepus lipsit de discernământ cu o funcţie.

Există o diversitate de teorii în fundamentarea răspunderii comitentului:

- împrejurarea că nu se admite proba contrarie din partea comitentului spre a se exonera de răspundere elimină în mod evident prezumţia de culpă "în alegere, direcţie sau supraveghere"[1];
- teoria că "actul prepusului este actul comitentului", asemănătoare sistemului Common Law - "The servant act is the maşter act";
- ideea de reprezentare, prepusul fiind o prelungire a comitentului;
- teoria riscului, comitentul care profită de activitatea prepusului trebuie să răspundă de riscul pe care l-a creat încredinţându-i funcţia. Se au în vedere ambele variante: riscul de profit şi riscul de activitate;
- ideea de acuţiune legală;
- ideea de garanţie civilă.

Ca premisă a acestor teorii găsim ideea că prepusul acţionează pe contul comitentului.

1 Raportul comitent-prepus.

Adepţii teoriei reprezentării admit implicit că trebuie să rezulte că prepusul a avut o îndeletnicire reală sau cel puţin aparentă care i-a fost conferită de către comitent.

Adepţii teoriei riscului, afirmă necesitatea

profitului pentru comitent sau, cel puţin,dependenţa social economică a prepusului faţă de comitent. Jurisprudenţă nu susţine aceste criterii după cum a renunţat şi la criteriul culpei în alegere, în deciziile instanţelor se vorbeşte de ideea de subordonare, care înseamnă, din punct de vedere al comitentului, autoritatea şi dreptul de a da ordine.

Subordonarea poate deriva din: contract de muncă, relaţii de familie sau de complezenţă, subordonarea ca simplă relaţie de fapt. Nu este subordonare dacă activitatea se exercită în mod independent (în cadrul contractului de antrepriză şi de mandat).

în cazul prepusului ocazional "autoritatea ce se exercită în momentul producerii actului păgubitor este aceea care va desemna ca responsabil pe comitentul obişnuit sau pe acela căruia i-au fost încredinţate (acordate) sau transmise serviciile prepusului[2].

De regulă, jurisprudenţă franceză nu admite cumul de autorităţi şi de responsabilităţi în privinţa aceluiaşi prepus.

1 Relaţia dintre actul păgubitor şi funcţia încredinţată.

Principiul este că răspunderea comitentului se justifică în măsura în care actul prepusului, chiar ilicit, neîndemânatic, imprudent sau neglijent, rămâne în cadrul activităţii întreprinse de comitent şi supuse autorităţii sale.

Dificultăţile s-ar ivi în defuirea acestei relaţii care trebuie să existe între actul ilicit şi funcţia încredinţată.

Este sigur că nu poate fi răspunzător comitentul atunci când prejudiciul nu are legătură cu funcţiile încredinţate sau cu instrumentele de lucru. Comitentul este răspunzător neîndoielnic, dacă este vorba de un act culpabil care ţine de funcţia încredinţată.

Problema în discuţie este aceea a "abuzului în funcţie" când funcţia a ocazionat sau facilitat într-o oarecare măsură faptul păgubitor. După ce în prima etapă jurisprudenţă s-a dezvoltat într-un sens extensiv reţinând foarte larg răspunderea comitentului în caz de "abuz de funcţie"[3], începând cu anul 1954 Camerele Civile şi Camerele Reunite ale Curţii de Casaţie franceze marchează o tendinţă de interpretare restrictivă a noţiunii de funcţie încredinţată, ceea ce a determinat pe unii autori să conchidă că:"se pare că în viitor, comitentul nu va trebui să răspundă deloc când prepusul acţionează împotriva ordinelor care i-au fost date să pară atunci când actul prepusului se îndepărtează de la scopul funcţiei sau de la raportul de prepuşenie, de o asemenea manieră încât nu are nici o relaţie aparentă cu acesta, chiar dacă acestea au putut să-i faciliteze obţinerea mijloacelor sau a instrumentelor care i-au permis să cauzeze prejudiciul"[4].

S-a precizat totodată că "prepusul nu poate fi

considerat că a acţionat în contul comitentului dacă actul păgubitor şi-a găsit sursa în abuzul de funcţie din partea prepusului, însă, sus-zisul abuz presupune în mod necesar că actul este străin funcţiei”[5].

Comitentul ar putea totuşi să răspundă dacă “a cunoscut şi a tolerat abuzul în funcţie”, a lăsat să se creeze o speranţă care a putut înşela pe terţ, ori se face dovada directă a culpei sale[6]). Victima nu poate, în nici un caz, invoca răspunderea comitentului, dacă a cunoscut că prepusul acţionează abuziv în funcţie ori că funcţionează împotriva ordinelor comitentului.

În dreptul francez, dacă un comitent pune pe prepusul său la dispoziţia unei alte persoane, jurisprudenţă a decis că ‘In principiu, comitentul rămâne comitent, el nu transferă calitatea sa decât în cazul în care persoana la dispoziţia căreia a pus pe prepusul său dobândeşte asupra acestuia un drept de conducere”.

2. ***Italia***

Comitentul răspunde pentru fapta ilicită a prepusului chiar dacă nu are libera alegere a prepusului. Se acceptă şi ideea de risc sau aceea de prezumţie absolută de culpă in eligendo ori in vigilando.

Este necesar ca între comitent şi prepus să existe un raport de subordonare. O tendinţă spre o mai atentă delimitare a legăturii dintre fapta ilicită şi funcţia încredinţată se observă în doctrina

italiană, care pentru angajarea răspunderii comitentului cere ca între faptă şi funcţie să existe "nu o simplă legătură de ocazionalitate" ci o ocazionalitate necesară.

Tendinţa jurisprudenţei italiene , cel puţin în materia răspunderii pentru accidente de automobil - pentru care există o reglementare specială - este de a extinde răspunderea comitentului, în vederea garantării victimelor accidentelor rutiere.

3. ***Spania***

În dreptul spaniol[8], cât priveşte dreptul comun al răspunderii comitentului, principiile sunt următoarele:

- comitentul este considerat că răspunde pentru propria sa faptă şi nu pentru fapta altuia;
- se cere ca prepusul să fie subordonat comitentului (chiar simpla subordonare de fapt);
- premisa indispensabilă a răspunderii comitentului este existenţa unei culpe a prepusului, potrivit legii 112/1963 intrată în vigoare la 01.07.1965 - dacă conducătorul auto săvârşeşte accidente rutiere;
- se cere ca fapta ilicită să fi fost săvârşită "cu ocazia funcţiilor sale" chiar dacă prepusul a acţionat cu "neglijenţă temerară". Se admite că nu răspunde comitentul dacă fapta nu este exercitată cu ocazia funcţiei (şoferul care foloseşte autovehiculul pentru prietenii săi);

- răspunderea comitentului fiind o răspundere directă pentru propria faptă, acesta poate fi chemat în judecată direct chiar dacă nu i s-a intentat acţiune împotriva prepusului.

4. ***Republica Federală Germania***

În art. 331 Cod Civil German se prevede că: acela ce însărcinează pe altcineva cu o funcţie este ţinut să repare prejudiciul pe care acesta l-a cauzat în mod ilicit unui terţ în exercitarea acestei funcţii. Obligaţia de reparare nu există dacă stăpânul afacerii a dat dovadă de diligenţă admisă în mod uzual în ceea ce priveşte alegerea persoanei, fie dacă el ar trebui să procure aparatele şi uneltele ori să dirijeze executarea operaţiei în ceea ce priveşte achiziţionarea ori dirijarea care îi incumbă sau dacă prejudiciul ar fi survenit chiar dacă o asemenea diligenţă s-ar fi aplicat".

5. ***Grecia***

Art. 992, Capitolul 39 intitulat "ACTE ILICITE" din Legea nr. 2250/10.03.1940, declară pe: "stăpânul sau acela care a însărcinat pe un altul la un serviciu, răspunzător de paguba cauzată altuia, împotriva dispoziţiilor legale, de către un servitor sau cel însărcinat în serviciul său".

6. ***Elveţia***

În dreptul Elveţian[9] potrivit alin. 1 din art. 55 din Codul Obligaţiilor, comitentul răspunde "pentru prejudiciul cauzat de angajaţii săi, funcţionarii de birou sau muncitori în îndeplinirea muncii lor, dacă nu probează că a luat toate măsurile impuse de circumstanţe pentru a înlătura o pagubă de acest gen, sau că diligenţă sa nu a putut să împiedice producerea pagubei".

Condiţiile răspunderii comitentului sunt:

- legătura de prepuşenie - raport de subordonare;
- faptul păgubitor al prepusului. Este suficientă existenţa faptei ilicite a prepusului şi nu dovada culpei acestuia;
- prejudiciul cauzat în funcţiile încredinţate;
- exonerarea comitentului. Răspunderea se fundamentează pe ideea de alegere, instruire şi supraveghere.

SECŢIUNEA II.
Statele central şi est-europene

1. Polonia

Codul Civil al Poloniei (Legea nr. 93/23.04.1964) tratează în titlul VI, depre faptele ilicite. în art. 416 se stabileşte un prim principiu: "persoana juridică este obligată la repararea daunelor aduse prin vina organelor ei", iar în art. 417 alin. 1 este menţionată răspunderea pentru fapta altuia. Comitentul răspunde pentru fapta prepusului "în exercitarea acţiunii încredinţate". Astfel, art. 429 prevede că: "cel ce încredinţează executarea unei acţiuni altuia, poartă răspunderea pentru dauna provocată de autor în exercitarea acţiunii încredinţate", iar în art. 430 se prevede că: "cel care acţionează sub controlul altuia este obligat să se conformeze îndrumărilor lui".

2. Cehia şi Slovacia

Şi codul civil al fostei Republici Cehoslovace[10], din 01.04.1964, reţine condiţia ca fapta să fi fost săvârşită "în cadrul îndeplinirii funcţiei" atunci când, prin art. 421 alin. 1, se prevede că:"orice organizaţie răspunde faţă de un

cetăţean pentru paguba pe care i-a cauzat-o prin încălcarea unei obligaţii legale".

în sfârşit, în art. 421 alin. 3 Cod Civil, se dispune că: "organizaţia este exonerată de răspundere dacă dovedeşte că nu a fost în situaţia de a preveni paguba chiar dacă ar fi depus toate eforturile ce i se pot cere".

3. Ungaria

Capitolul XXX al Codului Civil (Legea 8/1959) reglementează despre cauzarea de prejudicii de către angajat, cooperator, reprezentant şi mandatar.

Răspunderea angajatului şi cooperatorului este prevăzută în art. 348 alin. 1: "dacă angajatul în sfera sa de muncă sau în sfera sa de competenţă cauzează un prejudiciu unei terţe persoane, în lipsă de dispoziţii derogatorii ale regulii de drept, răspunde faţă de cel prejudiciat, cel ce angajează".

Cât priveşte pe mandante, el: "este neresponsabil cu mandatarul faţă de persoana a treia prejudiciată, pentru prejudiciul cauzat de mandatar în această calitate...".

În privinţa reprezentantului: "acesta nu răspunde pentru prejudiciile cauzate de reprezentantul său legal" (art. 350 alin. 3 Cod Civil Ungar).

4. Federaţia Rusă

Temeiurile generale ale răspunderii pentru cauzarea de prejudicii sunt stabilite de art. 404 Cod Civil Rus: "prejudiciul cauzat persoanei sau bunurilor unui cetăţean, precum şi prejudiciul cauzat unei organizaţii, trebuie reparat de către persoana care a cauzat prejudiciul. Organizaţia este obligată să repare prejudiciul cauzat din culpa lucrătorilor săi în timpul executării obligaţiilor de muncă".

Art. 456 Cod Civil al Federaţiei Ruse prevede dreptul de regres împotriva părţii care a cauzat prejudiciul.

Părinţii, tutorele sau curatorul, precum şi organizaţiile prevăzute de art. 450 şi 452 din Codul Civil Rus, care a reparat prejudiciul cauzat de un cetăţean minor sau declarat incapabil, nu au drept de regres împotriva acestui cetăţean.

NOTE

1) Gabriel Marty, P. Raynaud, Droit Civil II, voi. I, pag. 439.

2) G. Marty, P. Raynaud, Opere citate, pag. 440.

3) Camera Criminală a Curţii de Casaţie a reţinut, de exemplu: răspunderea comitentului pentru funcţionarul căilor ferate care a făcut contrabandă; folosirea de către un şofer a autovehiculului la vânătoare sau în alte scopuri personale.

4) G. Marty, P. Raynaud, Opere citate, pag. 442.

5) Ibidem, pag. 441.

6) Ibidem, pag. 442.

7) Camille Joufret, La responsabilite civile en materie d'accidens d'automobile. Etude comparee de droit espagnol, italien en francais, Paris 1965, pag. 163 -164.

8) Ibidem.

9) Roland Teudler, Revue internaţionale de droit compare nr. 3/1972, pag. 677 şi următoarele.

10) Dr. Zdenek Kratochvil, "Bulletin de droit Tchecoslovoque", nr. 1-2/1964, pag. 19.

CAPITOLUL VII.

CONCLUZII

La art. 1000 alin. 3 Codul Civil se arată: comitenţii răspund de prejudiciul cauzat de prepuşii lor în funcţiile ce li s-au încredinţat.

Prevederile art. 1000 alin. 5 referitor la posibilitatea de exonerare în cazul în care autorii fac proba că nu au putut împiedica faptul prejudiciabil nu se aplică în privinţa comitenţilor.

Raportul de prepuşenie implică ideea de subordonare a unei persoane fizice faţă de o persoană juridică sau altă persoană fizică.

Acest raport rezultă, de regulă, dintr-un contract de muncă între o persoană fizică şi o altă persoană fizică sau o persoană juridică (o regie autonomă, o societate agricolă etc.), din calitatea de membru al unei organizaţii cooperativiste, dintr-un raport juridic grefat pe un contract de mandat.

În literatura juridică şi practica judiciară se arată că subordonarea poate să rezulte şi din dispoziţiile legale ori dintr-o aparenţă care a putut conduce un terţ la ideea că între cele două persoane există un astfel de raport.

Sunt însă şi situaţii în care cel încadrat în muncă a provocat prejudicii prin exercitarea funcţiilor încredinţate de o altă persoană. Esenţial este că în momentul săvârşirii faptei care a provocat prejudicii, autorul să se fi aflat sub îndrumarea

persoanei fizice sau juridice a cărei răspundere urmează să fie angajată deoarece, dacă se dovedeşte că în acel moment autoritatea de comitent era exercitată de o altă persoană fizică sau juridică decât cea la care era încadrat în muncă, aceasta din urmă nu va fi chemată la răspundere.

Fundamentul răspunderii comitentului este controversat. Astfel, într-o opinie, este culpa în alegerea prepusului (culpa in eligando), dar, în practică răspunderea comitentului poate fi angajată chiar în absenţa posibilităţii de alegere - sau culpa în supraveghere (culpa in vigilando).

Într-o altă opinie, este vorba de un mandat, în cazul că prepusul ar acţiona în calitate de mandatar al comitentului. S-a mai susţinut ideea riscului asumat de comitent.

Opinia care pare să fie mai mult acceptată se referă la ideea de garanţie a comitentului faţă de victimă, deci o garanţie pentru fapta altuia, în măsura în care sunt întrunite, în persoana prepusului, condiţiile răspunderii acestuia pentru fapta proprie. Conform prevederilor art. 998 - 999 Cod Civil. Se mai susţine, de asemenea, şi existenţa unei prezumţii absolute de culpă care conduce, şi ea, la ideea de garanţie faţă de victimă.

În afara raportului de subordonare, răspunderea comitentului implică fapta prepusului care a provocat prejudiciul, faptă culpabilă, săvârşită în exercitarea funcţiilor încredinţate.

Se reţine că este necesar să existe o legătură

de conexiune între fapta care a provocat prejudiciul şi funcţia prepusului. Interesează, spre exemplu, dacă fapta a fost comisă la locul sau în timpul serviciului, dacă au fost utilizate instrumentele de lucru, dacă fapta era în interesul comitentului, dacă prepusul a comis un abuz în funcţie etc.

Se ţine seama, de asemenea, de buna sau reaua credinţă a victimei.

În general, se admite că în acest domeniu funcţionează o prezumţie irefragabilă de culpă care nu poate fi răsturnată prin dovada lipsei de culpă. Aceasta se deduce din inaplicabilitatea prevederilor alin. 5 al art. 1000 Cod Civil întrucât comitentii nu sunt prevăzuţi între cei care se pot exonera dovedind că nu au putut "împiedica faptul prejudiciabil". Comitentul are însă recurs împotriva prepusului.

Exonerarea comitentului poate interveni numai dacă se dovedeşte că nu avea această calitate de comitent în momentul conmiterii faptei sau că singura cauză a prejudiciului a fost forţa majoră, fapta victimei sau a unui terţ.

În ceea ce priveşte recursul împotriva prepusului, comitentul trebuie să facă dovada că acesta a abuzat de funcţiile sale sau a nesocotit ordinele primite.

Victima are la dispoziţie două acţiuni, una împotriva prepusului şi alta împotriva comitentului, aceştia fiind legaţi printr-o obligaţie in solidum - opinie întemeiată dacă se acceptă ca fundament al

răspunderii ideea de garanţie, iar într-o altă opinie prin solidaritate

Comitentul poate invoca, dacă este acţionat, toate excepţiile pe care le-ar fi putut invoca prepusul şi, de asemenea, poate administra toate probele de apărare, dar nu poate susţine, în acest cadru, lipsa sa de culpă.

Acţiunea contra prepusului este mai rară şi va avea succes dacă acesta va dovedi că s-a conformat întocmai instrucţiunilor comitentului.

În lucrare au fost prezentate diferite situaţii care s-au ivit în practica judecătorească.

Din acestea menţionăm cazul în care fapta ilicită care a cauzat prejudicii unui terţ a fost comisă, împreună, de prepuşii mai multor comitenţi, soluţia care prevalează fiind cea a solidarităţii fiecărui comitent cu propriul său prepus. Dacă prejudiciile nu au fost cauzate unei terţe persoane ci unuia dintre comitenţi, prin fapta ilicită a mai multor prepuşi subordonaţi unor comitenţi diferiţi, prepuşii răspund solidar faţă de victimă, pentru întregul prejudiciu, dar comitenţii care nu au suferit prejudicii răspund solidar faţă numai în raport cu proprii săi prepuşi şi numai pentru partea din prejudiciu cauzată de aceştia.

De asemenea, au fost analizate unele situaţii speciale privind acţiunea de regres a comitentului împotriva prepusului.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1) Mihai Eliescu -Răspunderea civilă delictuală, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1972
2) Constantin Stătescu - Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984
3) Tudor R. Popescu, Petre Anca - Teoria generală a obligaţiilor, Editura Ştiintifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1968.
4) Ion M. Anghel, Francisc Deak, Marin F. Popa - Răspunderea Civilă, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1970.
5) Constantin Stătescu, Comeliu Bîrsan - Tratat de Drept Civil. Teoria Generală a obligaţiilor, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1981.
6) Yolanda Eminescu, Tudor R. Popescu - Codurile Civile ale ţărilor socialiste.
7) Matei Cantacuzino - Elementele dreptului civil român, Bucureşti, 1921.
8) O.S. Isoffe, I.K. Tolstoi - Bazele legislaţiei civile sovietice, Editura Universităţii Leningrad, 1962.
9) Dumitru Radu - Curs de Drept Civil, Iaşi.
10) Paul Mircea Cosmovici - Drept Civil. Drepturi reale. Obligaţii. Legislaţie, Editura ALL, Bucureşti, 1994.
11) Boris Stark - Droit civil. Obligations, Paris, 1972.
12) A. Ionaşcu, M. Mureşan, M. Costin, V. Ursa, C. Chivu, M. Banciu - Contribuţia practicii judecătoreşti la dezvoltarea principiilor

Dreptului Civil Român, vol.II, Editura Academiei, R.S.R., Bucureşti, 1978
13) I.M. Eremia - Dacă uniunile răspund pentru fapta membrilor lor în Justiţia Nouă, nr. 8/1962, pag. 96 (citat de M. Eliescu).
14) Paul Mircea Cosmovici, O. Calmuschi - Opere citate
15) Gheorghe Belciu - Drept Civil, Editura Şansa S.R.L., 1993.
16) D. Pasalega - Dreptul de regres, în Justiţia Nouă nr. 3/1961 organizaţiilor socialiste care plătesc despăgubiri pentru faptele ilicite săvârşite de prepuşi sau organele lor, în R.R.D. nr. 3/1962.
17) M. Mayo - Dreptul de regres al organizaţiilor socialiste care plătesc despăgubiri pentru faptele ilicite săvârşite de prepuşi sau organele lor, în R.R.D. nr. 3/1962.
18) Gabriel Marty, P. Raymound - Drept civil II, voi. I, pag. 439
19) Camille Joufret - La responsabilite civile en materie d'accidente d'automobile. Etude comparee de droit espagnol, italien et franşais, Paris, 1965.
20) Roland Teudler - Revus internaţionale de droit comparee nr. 3/1972
21) Dr. Zdenek Kratochvil – Bulletin de droit Tchecoslovaque nr.1 – 2/1964.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 296/1962 în Justiţia Nouă nr. 10/1962.
- Culegere de decizii de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem în materie Civilă pe anii 1952-1965.
- Culegere de Decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1962.
- Tribunalul Judeţean Galaţi, Decizia civilă nr. 38/1971 în R.R.D. nr. 1/1971.
-Tribunalul. Suprem, Secţia penală, Decizia nr. 166/1976 în R.R.D. nr. 12/1976.
-Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 1061/1966 în C.D. pe anul 1966.
Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 1886/1955 în C.D. pe anul 1955.
-Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 177/1958 în C.D. pe anul 1958.
-Tribunalul Suprem, Colecţia Penală, Decizia nr. 134/1961 în C.D. pe anul 1961.
-Tribunalul Suprem, Colecţia Penală, Decizia nr. 1322/1956 în Legalitatea Populară nr.9/ 1956.
- Tribunalul Suprem, Secţia Civilă, Decizia nr. 2162/1976 în C.D. pe anul 1976.
-Tribunalul Suprem, Secţia Militară, Decizia nr. 75/24.07.1981 în Constantin Stătescu, Comeliu Bîrsan, Opere citate.
-Tribunalul Suprem, Secţia Militară, Decizia nr. 30/05.05.1980 în C.D. pe anul 1980.
- Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 4029/1973 în R.R.D. nr.7/1974 (citată în lucrarea: Tratat de drept civil, Teoria generală a Obligaţiilor, Editura Academiei RSR, 1981, autori C. Stătescu, C. Bîrsan).

- Tribunalul Suprem, Colecţia Civilă, Decizia nr. 739/1958 în C.D. pe anul 1958 (citată în lucrarea: Răspunderea Civilă, de I.M.Anghel, Fr. Deak. M.F. Popa)
- Tribunalul Suprem, Decizia Civilă nr. 163/1958
- Decizia Civilă nr. 352/1983 citată de C. Stătescu, C. Bîrsan: Tratat de Drept Civil. Teoria Generală a Obligaţiilor, Bucureşti, Editura ALL, 1994.
- Tribunalul Suprem, Decizia Civilă nr. 2/1960 în C.D. pe anul 1960, pag. 126 (indicată de I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F.Popa -Răspunderea civilă).
- Tribunalul Suprem, Colecţia Penală, Decizia nr. 1345/1964 (indicată în curs de drept general penal, Nicolae Volonciu, Cap. Acţiunea Civilă în procesul penal).
- Tribunalul municipiului Bucureşti, Secţia II Penală, Decizia nr. 593/1974 în R.R.D. nr. 10/1974 (cu notă de Octavian Rădulescu şi Comeliu Bîrsan).
- Tribunalul Suprem, Colecţia Penală, Decizia nr.39/1963 în Justiţia Nouă nr. 4/1964.
- Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 1104/1953 în C.D. 1952-1954, voi. II.
- Tribunalul Suprem, Colecţia Penală, Decizia nr. 3706/1970 în R.R.D. nr. 4/1971, pag. 115.
- Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 1821/1959 în C.D. 1959.
- Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 365/1965 în C.D. pe anul 1965.
- Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 594/1977 în R.R.D. nr. 10/1977.
- Tribunalul Suprem, în compunerea prevăzută de art. 39 alin. 2 şi 3 din 1/58/69.
- Decizia nr. 8/1976 - nepublicată.
- Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 494/1963 în C.D. 1963.
- Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 272/1982

- Tribunalul Suprem, Colegiul Militar, Decizia nr. 144/1963, în Justiţia Nouă nr. 4/1964.
- Tribunalul Regional Mureş, Decizia nr. 2249/1961 în Justiţia Nouă, 1/1963.
- Tribunalul Regional Braşov, Decizia 163/1958 în Legalitatea Populară nr. 1/1959.
- R.R.D. nr. 12/1968.
- Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 10/1968 în C.D. pe anull968.
- Tribunalul Suprem, Decizia nr. 49/5.09.1977 în C.D. pe anul 1977.
- Tribunalul Suprem, Colegiul Penal, Decizia nr. 2463/1958 în C.D. pe anul 1958.
- Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 242/1972 în C.D. 1972.
- Tribunalul Suprem, Secţia Penală, Decizia nr. 246/1976, nepublicată.
- Decizia de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem nr. 1/1974 în R.R.D. 1974.
- Tribunalul Suprem, Colegiul Civil, Decizia nr. 784/1964 (nepublicată).
- Tribunalul Judeţean Constanţa, Decizia civilă nr. 4/1969 în R.R.D. nr. 10/1969

CUPRINS

APRECIERI.....3

CAPITOLUL I. CONSIDERAŢII GENERALE.....6

1. Scurt istoric al răspunderii pentru fapta altuia.....6
2. Precizări introductive privitoare la Răspunderea comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor.....9
3. Comparaţie între diferitele feluri de răspundere indirectă.....10
4. Dispoziţii legale privind răspunderea comitenţilor pentru faptele prepuşilor lor 16

CAPITOLUL II. DOMENIUL DE APLICARE A RĂSPUNDERII COMITENTULUI PENTRU FAPTA PREPUSULUI. IZVOARELE RAPORTULUI DE PREPUŞENIE.....20

1. Domeniul de aplicare a răspunderii comitentului pentru fapta prepusului.....20
2. Izvoarele raportului de prepuşenie.....23
   /. Contractul de muncă.....23
   2. Calitatea de membru al unei organizaţii cooperatiste.....27
   3. Contractul de antrepriză şi mandat.....29
   4. Contractul de locaţiune.....30
   5. Calitatea de militar în termen 31
   6. Alte situaţii 33

CAPITOLUL III. FUNDAMENTAREA RĂSPUNDERII COMITENTULUI PENTRU FAPTA PREPUSULUI

1. Teoria prezumţiei legale absolute de culpă a comitentului…….38
2. Teoria considerării culpei prepusului ca fiind culpa comitentului însuşi şi teoria reprezentării legale comitentului.....41
3. Teoria răspunderii fară culpă - obiectivă - întemeiată pe ideea de risc 42
4. Răspunderea comitentului fară culpă -obiectivă - ăntemeiată pe ideea de garanţie. 43

CAPITOLUL IV. CONDIŢIILE RĂSPUNDERII COMITENTULUI PENTRU FAPTA PREPUSULUI. 51

SECŢIUNEA I- CONDIŢII GENERALE 51

1. Prejudiciul... 51
2. Fapta ilicită a prepusului 56
3. Raportul de cauzalitate între fapta ilicită şi prejudiciu 64
4. Culpa (vinovăţia) prepusului 70

SECŢIUNE AII. CONDIŢII SPECIALE *75*

1. Condiţia existenţei raportului de prepuşenie....75
2. Condiţia săvârşirii faptei "în funcţiile încredinţate".....76

CAPITOLUL V. EFECTELE RĂSPUNDERII COMITENTULUI 92

1. Efectele răspunderii comitentului în raport cu victima prejudiciului.....92
2. Efectele răspunderii comitentului în raport cu prepusul. Regresul comitentului……..…99

CAPITOLUL VI. RĂSPUNDEREA COMITENTULUI PENTRU FAPTA PREPUSULUI. DREPT COMPARAT 114

SECȚIUNEA I. STATELE VEST – EUROPENE.....114

1. Franța 114
2. Italia 118
3. Spania 119
4. Republica Federală Germania 120
5. Grecia 120
6. Elveția 121

SECȚIUNEA I. STATELE CENTRAL ȘI EST – EUROPENE.....122

1. Polonia.....122
2. Cehia și Slovacia 122
3. Ungaria 123
4. Federația Rusă 124

CAPITOLUL VII. CONCLUZII..... 126

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 130

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 132